

XIX. Yüzyıl Kıbrıs Esnaf Teşkilatı Üzerine Bazı Tesbitler

The Some Findings on the Organisation of
Cyprus Tradesman in XIX. Century

Mehmet Demiryürek*

Öz

Osmanlı İmparatorluğu'nda üretimde ve üretilen malların tüketiciye ulaşmasında etkin rol oynayan çeşitli esnaf grupları teşkilatlı olarak faaliyet göstermişlerdir. Genel olarak Şeyh veya Kethüda denilen liderlerin idaresinde bulunan esnaf ile inşaat sektöründe faaliyet gösteren esnaf liderlik bakımından birbirinden ayrılmıştır. İnşaat sektörü ve buna bağlı alanlarda faaliyet gösteren esnaf Mimarbaşı'na bağlı olurken, inşaat sektörü dışında kalan esnaf da şeyh-i seb'a adı verilen bir liderin idaresi altında bulunuyordu. Şeyh-i seb'alar her bir esnaf grubunun şeyh veya kethüdasının lideriydi.

1571 yılında Kıbrıs fethedilince aynı uygulama Kıbrıs'ta da sürdürülmüştür. Fetihden hemen sonra ordu şeyhi Ali Efendi inşaat sektörü dışında faaliyet gösteren esnaf-ı seb'aya şeyh-i seb'a tayin edilmiştir. Bu çalışmada esas itibarı ile Kıbrıs şeyh-i seb'alığı konusu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Esnaf Teşkilatı, Şeyh-i Seb'a

Abstract

The aim of this study is to reveal the organisation of the tradesman of Cyprus in the Ottoman Period in Cyprus.

When the Ottomans conquered the Cyprus, they had sent the Turkish immigrants to Cyprus in 1572. There were some tradesmen among those immigrants and it was established the organisation of tradesman of Cyprus.

The tradesmen, who worked in the constructions, were under the chief architect (Mimarbaşı). The other tradesmen had its own chief. They were called Şeyh or Kethüda. But those şeyhs or kethüdas also were under the şeyh-i seb'a. Şeyh-i seb'a meant the leader of the şeyhs of tradesmen.

Key Words: Cyprus, Şeyh-i Seb'a (The leader of the şeyhs of tradesmen), the organisation of the tradesman of Cypru

A. Giriş

Esnaf hem üretim yapanlara hem de üretilen malların tüketiciye ulaşmasını sağlayanlara verilen genel bir isimdir. Mehmet Genç'e göre “*en genel çizgileri ile esnafı; şehir ve kasabalarda, mal ve hizmet üretimi ile ilişkili herhangi bir iş kolunun belirli bir alanında uzmanlaşmış olarak çalışanların meydana getirdiği mesleki örgütlenmeler olarak tanımlayabiliriz*”¹. Her bir mal hammadeden başlayarak birbirinden bağımsız çeşitli esnaf gruplarının faaliyet alanlarından geçerek tüketiciye ulaşırdı. “*Örnek olarak deriyi gösterebiliriz. Hayvancılıktan başlayıp, nihâî tüketim malı olarak ayakkabı haline gelinceye kadar geçtiği her teknik ve ticarî aşama birbirinden bağımsız birer esnaf örgütlenmesine sahne olurdu. Canlı hayvan ticaretini yapan celepler, kesimi yapan kasaplar, ham deriyi işleyen debbağlar, işlenmiş deriyi satan tacirler, nihaî mamul olarak ayakkabı yapanlar birbirinden bağımsız birimler halinde örgütlenmekle kalmaz, her aşamadaki farklı mallar da ayrıca örgütlenmeye sahne olurdu. Sığır ve koyun kasapları birbirinden ayrıldığı gibi, nihaî tüketim malı olan ayakkabı imalâtında çizme, pabuç, mest, terlik, ilh. yapanlar da farklı örgütler içinde birbirinden ayrılmakla kalmaz, ayrıca bu ayakkabıların çeşitli dini zümrelere göre değişen renk ve şekillerini imâl edenler de birbirinden ayrı birimler halinde örgütlenirlerdi.*”²

1571 yılında Kıbrıs'ın fethinin tamamlanmasından sonra adaya göçürülen nüfus arasında esnaf ve zanaatkarların olduğu bilinmektedir.³ Mehmet Akif Erdoğan'a göre “*adada üretim yapan ilk Osmanlı zanaatkârları, meslek sahipleri ve tacirlerinin, Osmanlı ordusuyla doğrudan bağlantılı kişiler oldukları belgelenebilmektedir. Nitekim Osmanlı ordusunda orducu adı altında, belirli sayıda çeşitli zanaatkâr ve meslek sahiplerini bir görevde kullanma geleneği vardı.*”⁴

Osmanlı toplumunda “*Her şehirdeki esnaf örgütleri, başlıca iki grup olarak görülüyordu: İnşaat sektöründe faaliyet gösteren ve sayıları 40 kadar olan esnaf örgütleri bir grup olarak, devletin tayin ve esnafın tasvip ettiği Mimarbaşı veya Mimar Ağa'nın denetim ve nezareti altında bulunurlardı.*

*Doç.Dr., Lefke Avrupa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. mdyurek@lefke.edu.tr

¹ Mehmet Genç, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi**, Ötüken Neşriyat A.Ş. Yayınları, Ankara 2007, s.293.

² Mehmet Genç, **a.g.e.**, s.293-294.

³ Mehmet Akif Erdoğan, “Kıbrıs'ta İlk Osmanlı Esnaf ve Zanaatkârları Üzerine Notlar,” **Osmanlı Öncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ile Ekonomi Semineri**, İstanbul 2003, s.214. Ayrıca bkz. Cengiz Orhonlu, “Osmanlı Türklerinin Kıbrıs Adasına Yerleşmesi,” **Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi**, Türk Heyeti Tebliğleri, TKAE Yayınları, Yayın No:36, Ankara 1971, s.91-97.

⁴ Mehmet Akif Erdoğan, **a.g.e.**, s.211

İnşaat sektörü dışında kalan esnaf örgütlerinin tamamı, ayrı bir grup olarak kendi seçtikleri ve yerine göre ‘Şeyh-i Seb‘a’ veya ‘Ahi Baba’ diye isimlendirdikleri bir şeyhin genel nezareti altında bulunmakta idiler.”⁵

İster orduda görevli olduğu için Kıbrıs’a gelmiş ve fetihten sonra burada kalmış, isterse Anadolu’dan göçürülen nüfusla birlikte Kıbrıs’a gelmiş olsun, fetihten sonra adada bulunan zanaatkârların adanın ekonomik gelişmesinde büyük payları olduğu kuşkusuzdur. Bununla birlikte Mehmet Akif Erdoğru’ya göre, “ehl-i hiref” de denilen “bu Müslüman usta ve meslek sahiplerinin, kısa bir sürede, devlet eliyle ya da kendi istekleriyle, bir esnaf teşkilatı altında toplanıp toplanmadıkları, eğer böyle bir teşkilat kurulmuşsa Müslüman olmayan adalıların bu teşkilatta yer alıp almadıkları, esnafın geçit töreni yapıp yapmadıkları, politik tavırları, kendi aralarındaki çatışmalar, askerlerle olan ilişkileri; aileleri, mal ve mülkleri, giyim kuşamları ne yazık ki belgelenemiyor.”⁶

Biz bu çalışmamızda Mehmet Genç’in sözünü ettiği “Şeyh-i Seb‘a” kavramının XIX. yüzyılda Kıbrıs’ta kullanıldığını ve fetihten itibaren Kıbrıs’ta bulunan zanaat erbabının [inşaat dışında olanların] “Şeyh-i Seb‘a” nezaretinde örgütlenmiş olduğunu belgelere dayalı olarak izah edeceğiz.

B. Kıbrıs Esnaf Teşkilatı Lideri: Şeyh-i Seb‘a

1. XIX. Yüzyıl Başlarında Kıbrıs Esnaf Liderleri

Osmanlı İmparatorluğu’nda “zaman ve mekân farklılığına rağmen oldukça benzer olan, esnaf ileri gelenleri; şeyh, ahibaba, bazarbaşı, nakib, kethüda, yiğitbaşı, duacı, çavuş, ustabaşı ve ustalardır. Sivas şehrinde ise esnaf liderleri olarak kethüda, şeyh, bazarbaşı, esnaf ihtiyarları, ustabaşları ve ustalar kayıtlarda görülmüştür.”⁷

Halil İncalcık’a göre, Esnaf örgütleri “örgütleri ve temel kuralları için dinî ve manevî bir dayanak aramıştır; bu yüzden her meslek loncasının başında bu manevî ve dinî yetkiyi temsil eden bir şeyh bulunurdu. Arap ülkelerinde şeyh, loncanın başyöneticisi oluyordu; Rumeli ve Anadolu’da ise yalnızca manevî bir önder konumunda idi. Şeyh, çıraklık ve ustalık

⁵ Mehmet Genç, **a.g.e.**, s.295.

⁵ Mehmet Akif Erdoğru, “Kıbrıs’ta İlk Osmanlı Esnaf ve Zanaatkârları Üzerine Notlar”, **Osmanlı Öncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri**, İstanbul 2003, s.211.

⁶ Mehmet Akif Erdoğdu, **a.g.e.**, s.214.

⁷ Ömer Demirel, “XIX. Yüzyıl Osmanlı Şehir Ekonomisi: Sivas Örneği,” **Osmanlı**, 3. cilt, Ankara 1999, s.507. “Kethüdanın yanında ahî baba, nakib, duacı, çavuş, yiğitbaşı gibi çeşitli görevlilerden bahsedilir. Ama bunların içinde 18. yüzyıldan itibaren hemen her esnaf örgütünde zorunlu olarak bulunan başlıca görevli yiğitbaşısıdır.” Mehmet Genç, **a.g.e.**, s.297.

törenlerine başkanlık ederek ve loncada cezaları bildirip uygulayarak loncalarda önemli bir rol oynamıştır. Şeyh, hepsi de fütüvvet ahlâkını iyi bilen deneyimli lonca ustaları arasından seçilirdi. Şeyhin yanında törenleri yöneten bir yardımcı, nakib olurdu. (...) Önemli bir başka lonca üyesi de, loncanın içişlerini yöneten görevli, yiğitbaşı idi. O da yaşlı ve deneyimli ustalar arasından seçilir ve kethüda görevinin başında değilken, onun yerini alırdı.”⁸ İmparatorluğun bazı bölgelerinde belli bir esnaf grubunun lideri “kethüda” yerine “şeyh” adını alıyordu. Musa Çadircı’ya göre, “Ankara, Bursa, Konya, Kayseri gibi kentlerde çoğunlukla esnaf önderlerine “Kethüda” denilirken, Sivas’ta “Şeyh” tabiri geçerliydi. Bu iki isim genel olarak esnaf temsilcileri için yaygın biçimde kullanılıyordu.”⁹

Halil İnalçık, Ömer Demirel ile Musa Çadircı’nın söz konusu eserlerinde esnaf lideri olarak şeyhlerden (ya da kethüdalardan) bahsedilmekle birlikte “şeyhler şeyhi” de denilen “şeyh-i seb’a”dan bahsedilmemektedir. Ancak Mehmet Genç inşaat sektörü dışında kalan esnafın “şeyh-i seb’a” liderliğinde örgütlenmiş olduğunu belirtmekte fakat bir yer adı vermemektedir. Neşet Çağatay ise Amasya Tarihi yazarı Hüseyin Hüsamettin’in “seb’a şeyhliğinin” İstanbul dışındaki şehirlerde, örneğin Amasya’da da bulunduğunu yazdığını belirtmektedir.¹⁰ Bizim tesbitlerimize göre ise esnaf lideri olarak “şeyh-i seb’aların” bulunduğu yerlerden birisi de Merzifon’dur. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunan 7 Ra 1217 [8 Temmuz 1802] tarihli bir belgeye göre, Merzifon’da bulunan “ehl-i hiref” şeyh-i seb’ası Esseyyid Ahmet bin Mehmet 1801 yılı sonlarında ölmüş ve yerine beratla büyük oğlu Esseyyid Mehmet bin Ahmet “şeyh-i seb’a” tayin edilmiştir. Merzifon Kadısı Hüseyin Şefik imzalı yazıya göre, söz konusu atama ve berat “Gümüş-ma-Hacıköy” naibi Eş-şeyh Ömer Efendi tarafından

⁸ Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu**, YKY, İstanbul 2007 (9.Baskı), s.158-159. “Hemen her esnafın başında bulunan esnaf şeyhlerinin esnafın hemen bütün işleriyle ilgilendiği görülmektedir. Esnaf şeyhlerinin göreve tayinleri şöyle olmaktadır: Esnaf gruplarının seçtikleri aday kadıya bildirilmekte ve kadının verdiği mürâsele vali tarafından tasdik edildikten sonra, aday olan şahıs, o esnaf üzerine şeyh tayin edilmektedir. Bazen de esnafın seçtiği şeyh kadıya bildirilmekte, kadı berat alınması için İstanbul’a ilâm yazıp berat istemektedir.” Ömer Demirel, “XIX. Yüzyıl Osmanlı Şehir Ekonomisi: Sivas Örneği,” **Osmanlı, 3. cilt**, Ankara 1999, s.507.

⁹ Musa Çadircı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, TTK, Ankara 1997, s.123. Benzer açıklamalar için bkz. Mehmet Genç, **a.g.e.**, s.296.

¹⁰ Neşet Çağatay, **Bir Türk Kurumu Olan Ahilik**, TTK Yayını, Ankara 1997, s.161-162. Benzer ifadeler için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Cilt 3**, MEB Yayını, İstanbul 1993, s.134-135.

talep edilmiş ve gelen berat “*Gümüş-ma-Hacıköy*” mahkemesinde bütün esnaf ustaları, yiğitbaşları ve diğer ihtiyar ustaların hazır bulunduğu bir toplantıda okunarak ilan edilmiştir.¹¹

XIX. yüzyıl başlarında Kıbrıs esnafının ileri gelenleri ise Şeyh-i seb‘a, Şeyh¹², Ahi Baba,¹³ Yiğitbaşı ve Nakib’dır. XIX. yüzyıl başlarındaki Kıbrıs esnaf teşkilatı içinde yer alan bazı Şeyh-i seb‘alar ve esnaf şeyhleri tesbit edilebilmekte ise de “*Yiğitbaşı*” ve “*Nakib*” kaydına sadece şeyh-i seb‘a Cafer Efendi’nin “*defter-i sakk*”¹⁴ında rastlanmaktadır. Buradaki kayda göre, Tuz Emiri Hacı Mustafa babuşcu nakibliğinden azledilerek İnce Hüseyin “*nakib*” ve Hacı İbrahim oğlu Hasan da “*yiğitbaşı*” tayin olunmuştur.¹⁵ Bu atamayı kimin yaptığı açıkça yazılmamıştır. Ancak bu atamada Şeyh-i seb‘a Cafer Efendi’nin rolü olmuş olabilir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunan ve İstanbul Müftüsü Abdullah Mustafa Edip imzalı bir belge kalfa ve usta çıkmada ve şeyh, nakib ve yiğitbaşı tayininde şeyh-i seb‘aların etkili olduklarını göstermektedir.¹⁶ Bundan hareketle şeyh-i seb‘anın çeşitli esnaf gruplarının lideri olan şeyhlerin üzerinde bir mevkiye sahip olduğunu ve esnaf teşkilatının lideri veya şeyhler şeyhi [şeyhü’ş-şüyûh] olduğunu söyleyebiliriz.

Mehmet Genç, tüm üyeleri gayr-i müslim olan bir esnaf grubu lideri için “*şeyhlik tabiri hemen hemen hiç kullanılmamıştır.*”¹⁷ diye yazmakta ise de “*Yiğitbaşı*” tabiri için bir şey söylememektedir. Kıbrıs’ta tüm üyeleri

¹¹ BOA, Tasnifin Kodu: C.BLD, Dosya No:4, Gömlek No:97.

¹² Kıbrıs’ta belli bir esnaf grubunun liderine “*kethüda*” veya “*şeyh*” adının verilmesi muhtemelen fetihten beri uygulanan bir adlandırma idi. Çünkü H. 1016 (M.1608) yılında Mehmet Beşe ibn-i Abdullah “*Tahtacılar şeyhi*” tayin edilmişti. Aynı dönemde Dellalların liderine ise “*kethüda*” deniliyordu. Bkz. Mehmet Akif Erdoğan, a.g.e., s.215. Bununla birlikte XIX. yüzyıl başlarındaki kayıtlarda “*kethüda*” yerine “*şeyh*” tabirinin kullanıldığı görülmektedir.

¹³ Aynı zamanda Debbağlar Şeyhi

¹⁴ “*Bilindiği üzere kadılar tarafından tanzim edilen i’lâm ve hüccetlerin yazılışı hakkında bir tabir olan sakk; genellikle kaduların görevlerinin icrasında başvurdukları her türlü belgenin usûl ve yazım kurallarını ve bunların yazımında kullanılan tabir ve istihlalarını içeren bir başvuru kaynağıdır... Farklı muhtevalarıyla ve bilhassa kaduların şahsî zevk ve ilgilerini yansıtmaktadır.*” Bkz. Ömer Demirel, *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri*, Sivas 2006, s.76-77.

¹⁵ KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi’nde bulunan *Defter-i Sakk. No:M.1889*, s.150. “*Babuşcu nakibi İnce Hüseyin ustaya olan elli üç kuruş deynimizden otuz bir buçuk teslim olunmuştur.*” Fi 25 Za sene 229. *Adı geçen defter*, s.162.

¹⁶ “*Tekmil-i san’at ile kalfa ve usta çıkub düstür virilmesi iktiza eyledikde ve esnaf-ı mezkûrenin üzerlerine kendilerinden şeyh ve nakib ve yiğitbaşı nasb ve tayin olunması vuku’unda kema-fis-sabık olub geldiği üzere esnaf ustaları ma’rifetleri ve şeyh-üs-seb‘a-i merkûm ma’rifetiyle erkânları ve adet-i kadîme-i mer’iyeleri mücibince rü’yet olunub ...*”

BOA, Tasnifin Kodu: C.BLD, Dosya No:50, Gömlek No:2466.

¹⁷ Mehmet Genç, a.g.e, s.296.

gayr-i müslim olan bir esnaf vardır. Bu esnaf “çankar”¹⁸lardır. Çankar adı verilen esnaf üyeleri aynı zamanda yine “çankar” adı verilen bir çeşit çizme imal etmekte idiler. Şeyh-i Seb’a Cafer Efendi’nin “Defter-i sakk”ında H.1228 [M. 1813] tarihinde var olan “çankar” ustaları birer birer yazılmıştır. Ancak bunların şeyhi olup olmadığı belirtilmemiştir. Fakat Yorgi veled-i Hristo’nun “Yiğitbaşı” olduğu belirtilmiştir.¹⁹ Belki de tüm üyeleri gayr-i müslim olan esnafın lideri “Yiğitbaşı”dır.

Buna benzer bir durum Kuyumcu esnafı için de geçerlidir. Çünkü söz konusu defterde Şeğurdosi, (?) Yorgaci ve Hristofi adlı kişilerin kuyumcu ustası olduğu belirtilmiş ve Hristoğulo adlı kişinin “yiğitbaşı” olduğu ifade edilmiştir.²⁰ Fakat kuyumcu esnafının şeyhi bellidir. H. 1229 [M.1814] yılında “Kuyumcular Şeyhi Kâtip Hasan Efendi”²¹ idi. Görebildiğimiz kadarıyla kuyumcu esnafı arasında Türk/Müslüman yoktur, ancak kuyumcu esnafı şeyhi bir müslümandır.

2. Kıbrıs’a Şeyh-i Seb’a Tayini

Mehmet Genç bir çalışmasında “inşaat sektörü dışında kalan esnaf örgütlerinin tamamı, ayrı bir grup olarak kendi seçtikleri ve yerine göre ‘Şeyh-i Seb’a’ veya ‘Ahi Baba’ diye isimlendirdikleri bir şeyhin genel nezareti altında bulunmakta idiler.”²² diye yazmaktadır. M. Zeki Pakalın ise “şeyh-i seb’a” kavramını şöyle açıklamaktadır:

“Seb’a şeyhliği esnaf teşkilatı reislerinden birine verilen addır. Ahi teşkilatında yedinci mertebeyi ihraz edenlere şeyh ünvanı verildiği için esnaf teşkilatında da kullanılmıştır. Seb’a şeyhliği tabiri de yedinci mertebeyi ihraz münasebetiyle meydana gelmiştir. Seb’a şeyhliği yalnız İstanbul’da değil Anadolu’nun diğer şehirlerinde de mevcuttu. Çırak çıkarılırken yapılan merasim hep şeyhin huzurunda cereyan ederdi.”²³

¹⁸ چنكار

¹⁹ KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi’nde bulunan **Defter-i Sakk. No:M.1889**, s.168-169.

²⁰ KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi’nde bulunan **Defter-i Sakk. No:M.1889**, s.169.

²¹ KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi’nde bulunan **Defter-i Sakk. No:M.1889**, s.112.

²² Mehmet Genç, **a.g.e.**, s.295.

²³ “Seba Şeyhi”, Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Cilt 3**, MEB Yayını, İstanbul 1993, s.134-135. Neşert Çağatay “Bir Türk Kurumu Olan Ahilik” adlı kitabında “Kuyûd-ı kadimede (Arşivde) bir de “seb’a şeyhleri” terimine rastlıyoruz. Amasya Tarihi yazarı Hüseyin Hüsameddin Yesar, eski vakıf kayıtları idaresinde “seb’a şeyhleri”ne mahsus bir defter bulunduğunu ve o defterde bunların, tekke şeyhi olmayıp esnaf şeyhleri bulduklarına dair şerh verilmiş olduğunu ve seb’a şeyhliğinin İstanbul’dan başka öteki şehirlerde de, örneğin Amasyada’da mevcut olduğunu ve son zamanlarda bu şeyhlerin görevlerinin sadece, hacca giden ve hacdan felen esnafı uğurlayıp karşılamak için kurulan kurullara başkanlık etmekten ibaret olduğunu söylemektedir. Bunlara

Kıbrıs söz konusu olduğunda ise XIX. yüzyıl Kıbrıs Şer'îye Sicilleri'nde bulunan 3 kayıt fetihten itibaren şeyh-i seb'aların Kıbrıs'taki konumlarını açıklığa kavuşturmaktadır.

Bu kayıtlardan birincisi 6 Receb 1218 [22 Ekim 1803] tarihlidir. Buna göre, “*Kıbrıs ceziresinde vâki Medine-i Lefkoşa'nun hîn-i fethinde Hüdâvendigâr-ı sabık merhum mağfûrun-leh Sultan Selim Han aliyerrahmete vel gûfran asker-i islâm için ordu-yı hümâyûna şeyh ta'yin eylediği tarik-i nakşibendiyyeden Şeyh Ali medine-i mezbûrede Ayasofya-i kebirde kürsü şeyhi olub bilâ-tayin esnaf-ı seb'aya dahi şeyh nasb*”²⁴ olunmuştur. Bu ifade üç bilgi ortaya koymaktadır. Birincisi Kıbrıs'ın ilk “*şeyh-i seb'a*”sının Nakşibendi tarikatından ordu şeyhi Şeyh Ali'nin olduğu bilgisidir. İkinci temel bilgi bu kurumun Kıbrıs'ta fetihten hemen sonra kurulmuş olduğudur. Üçüncü temel bilgi ise Şeyh Ali'nin Ayasofya Camii'nde (Selimiye Camii) kürsü şeyhi olmasıdır.

İkinci kayıt 3 Safer 1224 [20 Mart 1809] tarihlidir ve öncekinden daha ayrıntılıdır. Bu kayıta Şeyh Ali konusundaki bilgiler tekrarlanmaktadır. Buna göre, “*Hüdâvendigâr-ı merhûm Sultan Selim Han aleyhirrahman vel gufrân zamanında Kıbrıs ceziresinde vâki medine-i Lefkoşa'nun fethi irade olunub ta'yin olunan asâkir-i islâmiyye ve şeyh Ali Efendi namıyla bir zât ve tarik-i nakşibendiyyeye kemâliyle müntesib ordu-yı hümâyûna şeyh ta'yin idüb cezire-i mezkûrenin fethi müyesser oldukda mümaileyh Ali Efendi medine-i mezkûrede vâki' Ayasofya-yı kebirde kürsü şeyhi ta'yin ve esnâf-ı seb'aya dahi şeyh-üş-şüyûh nasb ve ırklarına el-ekber-fil-ekber kaydıyla yedlerinde olan vakfiyye-i ma'mûlün bihlerinde dahi şart ve ta'yin*”²⁵ olunmuştur. Söz konusu belge konuyla ilgili iki önemli bilgi daha vermektedir. Bunlardan birincisi şeyh-i seb'alığın bir vakıf gibi düşünülmüş olması, bu kurumun bir vakfiyesinin bulunması ve bu vakfın idaresinin Şeyh Ali'ye ve onun ölümünden sonra da onun soyundan gelen ekber evlada geçeceğinin belirtilmesidir. Nitekim Şeyh Ali'nin soyundan olan Şeyh Abdullah H.1175 [M.1761-1762] tarihli beratla şeyh-i seb'a olmuştur.²⁶

seb'a şeyhi denmesinin nedeni, ahi örgütünde yedinci sıradan sonraki sırayı işgal etmiş olmasından dolayıdır.” demektedir. Neşet Çağatay, **Bir Türk Kurumu Olan Ahilik**, TTK Yayını, Ankara 1997, s.161-162.

²⁴ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:25, H.1217-1221, s.42.

²⁵ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:28, H.1224-1227, s.4.

²⁶ **A.g.e.**, s.4.

Üçüncü kayıt ise hangi esnafın şeyh'i seb'aya, hangilerinin ise mimara bağlı olduğu ile ilgili bir dava tutanağıdır.²⁷ Bu tutanak incelendiği zaman Sayın Genç'in yaptığı ayırımın Kıbrıs'ta da fetihten beri geçerli olduğu, yani inşaat sektöründe çalışanların Mimara bağlı olduğu, diğer esnafın ise şeyh-i seb'aya bağlı olduğu görülmektedir.

3. Şeyh-i Seb'a Kavramı

Birinci kayıtta Şeyh Ali'nin fetihten hemen sonra "*esnaf-ı seb'aya*" şeyh tayin edildiği belirtilmektedir. Bundan dolayı da bu şeyhe "*şeyh-i seb'a*" denilmiştir²⁸. İkinci kayıtta ise Şeyh Ali'nin "*esnaf-ı seb'aya*" "*şeyh-üş-şüyûh*" [şeyhler şeyhi] tayin edildiği ifade edilmektedir.²⁹ XIX. yüzyıl Kıbrıs Şer'îye Sicillerinde bulunan üç şeyh-i seb'a tayin beratında ise Lefkoşa'da bulunan "*ehl-i hiref şeyh-üs-seb'alığına*"³⁰ atama yapıldığı belirtilmektedir.

İlk iki kayıtta geçen "*esnaf-ı seb'a*" ifadesinin "*7 esnaf grubu*" anlamına geldiği düşünülebilir. Bununla birlikte 1229 [1814] yılına ait bir belgede Kıbrıs'ta bulunan esnaf grubunun ve dolayısı ile şeylerinin sayısının 12³¹ olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu kavramın kökeninin daha fazla araştırmaya muhtaç olduğu açıktır. XIX. yüzyıl başlarına ait 2 adet Şeyh-i Seb'a beratında ise Şeyh-i Seb'anın "*Kıbrıs ceziresinde medine-i Lefkoşa'da vâki ehl-i hiref³² şeyh-üs-seb'alığına*"³³ tayin edildikleri belirtilmektedir. Dolayısı ile Şeyh-i seb'alığın Lefkoşa'da olduğu ve şeyh-i seb'a tayinlerinin beratla olduğu görülmektedir. Bu görevin ömür boyu sürdüğü de yine söz konusu beratlardan anlaşılmaktadır. Kıbrıs Şeyh-i seb'aları "şeyhler şeyhi"

²⁷ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:29, H.1227-1230, s.103-104.

²⁸ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:25, H.1217-1221, s.42.

²⁹ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:28, H.1224-1227, s.4.

³⁰ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:27, H.1219-1224, s.21; **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:28, H.1224-1227, s.127; **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:29, H.1227-1230, s.114. Merzifon'da bulunan Şeyh-i seb'a Mehmet bin Ahmet ile ilgili belgede de söz konusu kişinin "*Medine-i Merzifon'da vâki ehl-i hiref şeyh-i seb'alığına*" atandığı bildirilmektedir. Bkz. **BOA, Tasnifin Kodu: C.BLD, Dosya No:4, Gömlek No:97**.

³¹ KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunan defter (**No: M.1889**) bir "*Defter-i Sakk*" örneğidir. Defterin sayfa numarası yoktur. Bununla birlikte bu defterde bulunan ve 1229 yılına ait bir kayıtta (s.112) esnaf şeyleri sayılmaktadır. Sayfa numarası tarafımızdan verilmiştir.

³² Ehl-i hiref: sanat sahipleri (zanaatkârlar)

³³ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:27, H.1219-1224, s.21

olarak da anılmaktadır ki, bunun nedeni herhalde kendisinin esnaf şeyhlerinin üstünde bir mevki işgal etmekte oluşundandır.

4. Kıbrıs Şeyh-i Seb'alığı

Nakşibendi tarikatı şeyhlerinden olan Şeyh Ali ilk Kıbrıs Şeyh-i seb'ası olarak tayin edilirken şeyh-i seb'alık makamı ya da şeyh-i seb'aların oturdukları zaviye bir vakıf gibi düşünülmüş ve bu hak Şeyh Ali ile onun soyundan olanlara verilmiştir. Zira ilgili belgede “*ilâ-i elân ırklarının ekberine ber mucib-i vakfiyye-i ma'mulün bih*³⁴ şart ve ta'yin” şeklinde bir ifade mevcuttur. Şeyh-i seb'a Cafer Efendi'nin defterindeki bir kayıta geçen “*şeyh-üs-seb'aların sakin oldukları zaviye evkâfindan olup Kazabıfan karyesinde olan vakf-ı bahçenin*”³⁵ şeklindeki ifade de bunu teyit etmektedir.

Şeyh-i seb'a olan kişiler bazı gelir kaynaklarına da sahip oluyorlardı. Bu gelirlerin başlıcaları esnaftan toplanan paralar, şeyh-i seb'aların oturdukları zaviye evkafına ait bahçenin kirası, usta çıkanların verdikleri hediyeyle Lefkoşa'da Müftü toprağı denilen mezra'anın aşar vergisiydi.

XIX. yüzyılda bu göreve atanan 4 Şeyh-i Seb'anın berâtı Kıbrıs Şer'iyeye Sicillerinde mevcuttur. Bu dört berat XIX. yüzyıla gelindiği zaman Lefkoşa'da Şeyh-i seb'alık makamının hâlâ varlığını koruduğunu göstermektedir.

Bu beratlardan birincisi 6 Receb 1218 tarihli olup [22 Ekim 1803] Esseyid Mustafa İbn-i Ömer'e aittir. Yukarıda kısaca söz konusu ettiğimiz bu berât Kıbrıs'taki şeyh-i seb'alığın geçmişi de aydınlatmaktadır. Berata göre, Şeyh-i seb'a olma hakkı Şeyh Ali'nin soyundan gelenlere verildiği için bu makamda bulunan Eş-şeyh Esseyid Alaaddin 1218 [1803] ölmüştür. Bunun üzerine Lefkoşa naibi Mevlana Esseyid Mehmet Salih yine ekber evlattan olan Esseyid Mustafa İbn-i Ömer'in şeyh-i seb'alığa tayini için İstanbul'a başvurarak bu konuda berat istemiştir. Bunun üzerine şeyh-i seb'alığın durumu hakkında Baş Muhasebe'de araştırma yapılmıştır. Buna göre, XVIII. yüzyılda (?), Şeyh Abdülaziz [muhtemelen Şeyh Ali'nin soyundandır] Şeyh-i Seb'a iken aynı soydan olan Kıbrıs Nakib-ül Eşraf Kaymakamı Esseyid Abdullah bu makamı “*zabt*” etmiş ve “*sunûf-ı seb'a*” da bunu kabul etmiştir. Esseyid Abdullah görevini icra ederken Şeyh Ali'nin soyundan olmayan ve her nasılsa eline bir berat geçirmiş olan Mahmut bin Ahmet Kıbrıs'a gelmiştir. Fakat “*adem-i inâyetlerini izhâr*” edince dönemin Lefkoşa naibi İstanbul'a bir yazı göndererek Şeyh Abdullah'ın yerinde bırakılmasını talep etmiştir. [Beratta daha sonra Şeyh

³⁴ Ma'mulün bih: yürürlükte olan, hükmü geçer

³⁵ KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunan **Defter-i Sakk. No:M.1889**, s.157.

Abdülkadir ve El-hac Mahmut Rıfat isimlerine rastlanmaktadır.] 1173 [1759-1760]³⁶ yılında bu makam El-hac Mahmut Rıfat'tan Şeyh Ali'nin soyundan gelen Şeyh Alaaddin'in kardeşinin oğlu Esseyid Abdullah'a geçmiştir.

Söz konusu berat daha sonra sözü tekrar Esseyid Mustafa İbn-i Ömer'e getirmektedir. Berata göre “*ekber evlattan*” Esseyid Mustafa İbn-i Ömer'e 29 Cemaziyelahir 1218 [16 Ekim 1803] tarihli resmî yazı gereğince berât-ı hümâyûn verilmiş ve şeyh-i seb'alığı resmîleşmiştir.³⁷

Şeyh-i Seb'alık makamının zaman zaman anlaşmazlık konusu olduğu da görülmektedir.³⁸ Belgelere yansıdığı kadarıyla bu konuda bir anlaşmazlık olduğunda konu İstanbul'da araştırılarak arşivde bulunan defterlere bakılıyor ve buna göre işlem yapılıyordu.³⁹ Gerektiği zaman Kıbrıs Muhassılı tarafından şeyh-i seb'a'nın görevine son verilebiliyordu.⁴⁰

Kıbrıs'ta mimarlar ve onlara bağlı esnaf grubu dışında kalan bütün esnafın lideri olan Şeyh-i Seb'aların “*Şeyh-i Seb'a Çavuşu*” adlı bir de yardımcısı bulunuyordu.⁴¹

XIX. yüzyıl sicil kayıtlarında bulunan beratlardan yola çıkarak XIX. yüzyılın ilk yarısında Kıbrıs'ta yaşamış dört şeyh-i seb'ayı tesbit edebildik. Bunlardan birincisi yukarıda bahsedilen Seyit Mustafa bin Hüseyin Ömer'dir.

³⁶ Bir başka kayıta ise 1175 tarihinde Şeyh Abdullah'a Şeyh-i seb'alık beratı verildiği yazılıdır. Bkz. **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:28, H.1224-1227, s.4.

³⁷ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:25, H.1217-1221, s.42.EK 1

³⁸ Örneğin Mehmet bin Ahmet Merzifon Şeyh-i Seb'alığına atandıktan bir süre sonra hakkında bazı sözler söylenmeye başlamıştır. Bunun üzerine Merzifon Kadısı İstanbul'a başvurmuş ve “*Efendi-yi mümaileyhin evza' ve etvarından cümlemiz hoşnud ve razı ve şükran üzere olduğumuzdan başka efendi-yi mümaileyh tarikimizin yol ve erkânını bilip tarikimize riayet ve kaide-i kadimimiz üzere hareket edip beldemiz ahâlilerinden bazı müzevir ve eşirra makuleleri tezyirâtlarına takviyyet vermek için şeyhimiz merkumun hakkında hilâf-ı inha ve kizb-i sarîh olarak sıhhate [mugayir] mahzar ve i'lâm ile iştika sadedinde olurlar ise amel ve itibar olunmayıp yedinde olan ehl-i hiref ve şeyh-i seb'alık berat-ı şerîfi mucibince istihkâmı hâvi bir küt'a müceddeden emr-i celilü's-şan ısdar ve berat-ı şerîfi alişân kaydına şerh verilmek niyazında*” olduklarını belirtmiştir. Belgedeki kayıttan bu talebin uygun görüldüğü anlaşılmaktadır. Bkz. **BOA**, Tasnifin Kodu: **C.BLD, Dosya No:4, Gömlek No:97**.

³⁹ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:25, H.1217-1221, s.42; **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:28, H.1224-1227,s.4-5.

⁴⁰ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:28, H.1224-1227, s.4-5.

⁴¹ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:28, H.1224-1227, s.83

C. XIX. Yüzyıl Başlarında Kıbrıs Şeyh-i Seb'aları

1. Şeyh-i Seb'a Seyyid Mustafa bin Hüseyin Ömer (H.1218-H.1222 M.[1804-1807])

XIX. yüzyılda varlığını tesbit edebildiğimiz ilk Kıbrıs Şeyh-i Seb'ası Esseyyid Alaaddin'dir.⁴² Onun ölümünden sonra bu makama Seyyit Mustafa bin Ömer tayin edilmiştir. Seyyit Mustafa bin Hüseyin Ömer'in adı şeyh-i seb'alık beratında "*Esseyyid Mustafa İbn-i Ömer*"⁴³ şeklinde geçerken kendisinden sonra bu göreve atanan kişinin beratında ise "*Seyyit Mustafa bin Hüseyin Ömer*"⁴⁴ olarak geçmektedir. Şeyh-i seb'alığı yaklaşık 3 yıl sürmüştür. Onun bu makama atandığını gösteren beratın tarihi 6 Receb 1218'dir. [22 Ekim 1803] 18 Rebiülahir 1222 [25 Haziran 1807] tarihinde "*bilâ-veled*", yani çocuğu olmadan vefat etmiş bulunuyordu.

2. Şeyh-i Seb'a Esseyyid El-hac Mehmet bin Esseyyid Mahmut (H.1222-1225[M.1807-1810])

El-hac Mehmet Şeyh-i seb'a Seyyit Mustafa bin Hüseyin Ömer'in çocuksuz olarak ölümü üzerine bu göreve gelmiştir. Dönemin Lefkoşa naibi Esseyyid Hafız İbrahim Ethem İstanbul'a durumu bildirerek bu makamı hak eden Esseyyid El-hac Mehmet bin Esseyyid Mahmut için berat talep etmiştir. Beratın tarihi 12 Rebiülahir 1222'dir.⁴⁵ [19 Haziran 1807]

Şeyh-i seb'a El-hac Mehmet'in şeyh-i seb'alığı dönemine ait üç olay bilinmektedir ve bunlar sicil kayıtlarında yer almıştır. Bunlardan birincisi El-hac Mehmet'in bu göreve atanması nedeniyle yapılan itiraz üzerine İstanbul'dan gelen "*emr-i şerif*"tir. Belgeye göre, Lefkoşa'da yaşamakta olan Abdülaziz adlı bir kişi şeyh-i seb'alık konusunda "*ben evlâd-ı zükûrdan olmam takrîbiyle bana tevcîh olunmak iktizâ ider*" iddiasında bulunmuştur. Abdülaziz, El-hac Mehmet'in "*evlâd-ı inasdan*" (kadın soyundan) olduğunu, kendisinin ise "*evlâd-ı zükûrdan*" (erkek soyundan) olduğunu iddia etmiştir. Ancak El-hac Mehmet'i kabul etmeme iddiasını ispatlayamamıştır. Ayrıca vakfiyede "*evlâd-ı zükûr ve evlâd-ı inâs kaydı*" bulunmadığından, sadece "*ekber-fil-ekber*" kaydı olduğundan ve El-hac Mehmet'in de "*ekber evlâddan ve her vechile istihkâkı der-kâr ve müdde-i merkûmdan kat be kat*

⁴² **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:25, H.1217-1221, s.42.

⁴³ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:25, H.1217-1221, s.42.

⁴⁴ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:27, H.1219-1224, s.21.

⁴⁵ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:27, H.1219-1224, s.21. EK 2

evlâ ve enseb olduğundan” Abdülaziz’in itirazı reddedilmiş ve Lefkoşa naibi durumu İstanbul’a bildirerek El-hac Mehmet lehinde bir emr-i şerif talep etmiştir. Bunun sonucunda da El-hac Mehmet’in şeyh-i seb’alığı lehinde 3 Safer 1224 [20 Mart 1809] tarihli emri şerif yazılmıştır.⁴⁶

İkinci belge ise Şeyh-i seb’a El-hac Mehmet’in yaptığı bir yolsuzlukla ilgilidir. 9 Cemaziyelahir 1225 [12 Temmuz 1810] tarihli belgeye göre, Şeyh-i seb’a Elhac Mehmet “*esnâftan külliyetli mebâliğ ahz ve gadr itmiş*”tir. Bu nedenle görevinden alınmış ve durum İstanbul’a Kıbrıs muhassılı tarafından bildirilmiştir. Kıbrıs “*ahalisi*” de bir dilekçe yazarak İstanbul’a göndermiş ve El-hac-Mehmet’in yerine Esseyyid Ahmet bin Esseyyid Mustafa’nın şeyh-i seb’a olarak atanması konusunda berat talep etmişlerdir. Bu olay ve girişim üzerine 15 Cemaziyelevvel 1225 [18 Haziran 1810] tarihli “*rü’ûs*” gereğince Esseyyid Ahmet bin Esseyyid Mustafa yeni Kıbrıs şeyh-i seb’ası olmuş ve kendisine 9 Cemaziyelahir 1225 [12 Temmuz 1810] tarihli berat verilmiştir.⁴⁷

Üçüncü belge ise El-hac Mehmet’in henüz şeyh-i seb’a olmadığı dönemden başlayarak şeyh-i seb’alığı döneminde devâm eden ve ancak şeyh-i seb’alıktan azledilmesinden iki yıl sonra sonuçlanabilen dava ile ilgili bir fermanıdır. Fermana göre, dava 1219 [1804] senesinde başlamış ve Cafer Paşa Vakfı mütevelliyesi Nimeti binti Halil, Dağ Nahiyesi’nin Anaya köyünde bulunan bir çiftlik ile Simolof Köyü’nde bulunan bir başka çiftliğin vakfa ait iken Seyyid Mehmet El-hac adlı kişinin “*bâ-hüccet-i şer’iyye ve arâzilerine sahib-i arz temessüküyle mutasarrıfım [mahkeme belgesi ve devleti temsil eden kimsenin verdiği senet ile kullanma hakkı bana aittir]*” diyerek bu çiftliklere el koyduğunu ve vakfa zarar verdiğini iddia etmiştir. Seyyid El-hac Mehmed ise bu toprakların babasına ait olduğunu, babası Hacı Mahmut’un bu topraklara 1170 [1756-1757] ve 1176 [1762-1763] senelerinde sahip olduğunu, 1184 [1770-1771] senesine kadar işlettiğini ve 1184 [1770-1771] senesindeki ölümünden sonra da kendisine intikal ettiğini, bu torakları otuz yıldır işlettiğini ve vergilerini de verdiğini söylemiştir. Böylece 1219 [1804] yılında başlayan dava ancak 1227 [Eylül 1812]’de sona ermiştir. Dava aslında kısa sürede sonuçlanmıştır. Ancak Cafer Paşa Vakfı mütevelliyesi bu konudaki kararları kabul etmemiş ve “*beher sene Kıbrıs Muhassılı olanlara hitâben emr-i âli ısdârıyla merkûm Esseyyid El-hac Mehmed’i bî-vec tecrîm ve tekdir [Kıbrıs muhassılı olanlara her sene başvurmuş ve Esseyyid El-hac Mehmet’i gereksiz yere cezalandırmak için]*”

⁴⁶ **Kıbrıs Şer’iye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:28, H.1224-1227, s.4-5.

⁴⁷ **Kıbrıs Şer’iye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:28, H.1224-1227, s.127.

kendi lehinde bir karar çıkarılmasını istemiştir. Bazen onun lehine karar alındığı da olmuştur. Fakat bu kez de Seyyit El-hac Mehmet müracatta bulunmuştur. Seyyit Mehmet'in son başvurusu şeyh-i seb'a olduğu 1224 [1809] yılındadır.⁴⁸

Şeyh-i Seb'a Seyyit El-hac Mehmet'in İstanbul'a gönderdiği dilekçe şöyledir:

“Devletlü ‘inâyetlü merhametlü Efendim Hazretleri Sağ Olsun

Arzuhâl-i kullarıdır ki cezire-i Kıbrıs'da medine-i Lefkoşa nevâhisinden Dağ Nahiyesi'ne tâbi' Anaya toprağında vâki' bir küt'a çiftlik ve yine Simolof toprağında vâki' diğer bir küt'a çiftlik pederimden intikâl-i şer'iyye ile müntakıl olub otuz beş seneden mütecâviz bâ-emr-i âli ve bâ-hüccet-i şer'iyye bilâ-niza' mutasarrıfı olup aherden dahl ve ta'arruz icâb itmez iken bundan akdem ashâb-ı ağrâzdan Cafer Paşa Vakfı mütevelliyesi Nimeti hatun nâm kimesnenin da'vâsında çiftlikân-ı mezbûrân benim vakfımdan deyü hilâf-ı şürût-ı kanun zabt ve gadr-i külli itmekle merâhim-i aliyelerinden mercûdur ki çiftlikân-ı mezbûrân mülkiyyet üzere olduğu vakıf kaydı olmadığı ve Defterhâne-i Amire derkenârından manzûr-ı alileri buyuruldukda hasmım tarafına virilen emrin kaydı terkîn ve çiftlikân-ı mezbûrânın mülkiyyet üzere kemâ-fil-evvel zabtım için yedime bir küt'a emr-i âlişân ve sadaka-i ihsân buyurulmak ricâsı bâbında emr ü fermân devletlü 'inâyetlü efendim sultanım hazretlerindir.

Bende

Seyyid El-hac

Mehmed”⁴⁹

Bu başvuru üzerine yapılan araştırma sonucunda 1227 [1812] yılında dava, Seyyit El-hac Mehmet lehinde karara bağlanmış ve bu konuda bir “fermân-ı âlişân” yazılarak Kıbrıs'a gönderilmiştir.⁵⁰

3. Şeyh-i Seb'a Seyyid Ahmet ibn-i Mustafa (H.1225-1228 [M.1810-1813])

Seyyit Ahmet ibn-i Mustafa kendisinden önceki şeyh-i seb'a Seyyit El-hac Mehmet'in esnaftan fazla para toplayarak onlara zulüm etmesi⁵¹ ve bu

⁴⁸ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:29, H.1227-1230, s.159-161.

⁴⁹ **BOA**, Tasnifin Kodu: **C.ADL**, Dosya No:**25**, Gömlek No:**1508**.

⁵⁰ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:29, H.1227-1230, s.159-161.

⁵¹ **BOA**, Tasnifin Kodu: **C.BLD**, Dosya No: **50**, Gömlek No:**2466**.

nedenle görevinden alınması üzerine “*ahâlinin intihâb ve iltimâsıyla bâberât-ı alîşân şeyhü’s-seb’a nasb ve ta’yin*” olunmuştur. Şeyh-i Seb’a Seyyit Ahmet Efendi’ye 9 Cemaziyelahir 1225 [12 Temmuz 1810] tarihli berat verilmiştir.⁵²

Şeyh-i seb’a Ahmet Efendi ile ilgili iki olay belgelere yansımıştır. Bunlardan birincisi 15 Safer 1228 [17 Şubat 1813] tarihinde Lefkoşa’da kurulan bir “*vakf-ı nükûd*” [para vakfı] ile ilgilidir. Vakfın kurucuları arasında Şeyh-i seb’a Ahmet Efendi de vardır ve 2500 kuruşluk bu vakfa 50 kuruş katkıda bulunmuştur.⁵³

Şeyh-i seb’a Ahmet Efendi ile ilgili ikinci belge Kıbrıs Mimarı Mihail ile olan anlaşmazlığı ile ilgilidir. Çatışmanın temeli Şeyh-i Seb’a Ahmet Efendi ile Kıbrıs Mimarı Mihail’e bağlı olması gereken esnafın kimler olduğu konusundaki anlaşmazlıktır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunan evâil-i Şevval 1219 [30 Ocak 1805] tarihli belgeye göre, Kıbrıs Mimarlığı’na beratla tayin edilen Mihail zımmî İstanbul’a bir yazı göndermiş ve kendisine bağlı olan “*gerek esnâf-ı ebniyye ve gerek ecnâs-ı emele*”nin, yani gerek bina yapım esnafı ve gerekse bu tür iş yapan işçilerin kendisine itaat etmediğini, oysa kendisinin devlete ait önemli işleri yapmakla mükellef bulunduğunu belirterek berat şartları içerisinde bulunan marangoz ve marangoza bağlı esnafın isimlerini takdim edip bu konuda bir “*emr-i şerif*” talep etmiştir. Konu Hassa Mimarbaşı İbrahim Kâmi Efendi’ye havale olunmuştur. Hassa Mimarbaşı İbrahim Kâmi Efendi “*gerek umûr-ı binâlarda müstahdem ecnâs-ı ‘amele ve gerek eşya-yı ebniyye i’ mâl ve fûruht iden esnâf-ı sâire*” nin, yani gerek bina yapım işlerinde çalışan işçiler ve gerekse binalar için gereken eşyayı yapıp satanların mimarlığa bağlı olduğunu ve bunun da “*kanun-ı kadîm*” olduğunu belirtmiştir. Mimarbaşına göre, bununla birlikte bütün esnaf⁵⁴ ve amele adı geçen mimarlığa bağlı ise de mimarın beratında sadece “*neccâr ve doğramacı ve ekserci esnâfının isimleri*” bulunmakta olup diğer sanatların neler olduğu ve bunların isimleri açıkça belirtilmemiştir. Bundan dolayı da mimara itaat etmemişlerdir. Mimarbaşına göre, “*umûr-ı binalara istihdam olan neccâr ve divârcı ve sıvacı ve nakkaş ve taşçı ve sair amele ile eşya-yı ebniyye i’ mâl ve fûruht iden doğramacı ve ekserci ve camcı ve timürcü ve çilingir ve kereste ve taş kat’ idici ve kerpiçci ve gerc hark idici vesair evvel*

⁵² BOA, Tasnifin Kodu: C.BLD, Dosya No: 50, Gömlek No:2466; Kıbrıs Şer’iye Sicilleri, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:28, H.1224-1227, s.127. EK.3

⁵³ Kıbrıs Şer’iye Sicilleri, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:29, H.1227-1230, s.51.

⁵⁴ Esnaf-ı ebniyye=Bina (inşaat) esnafı

zaman i'mâliyle”,⁵⁵ meşgul esnaf gerektiği zaman “*kal'a-i hakânî ebniyesinde ve umûr-ı sairede*”⁵⁶ istihdam edilerek hizmet etmeleri için Kıbrıs Mimarlığı'na “*mülhak ve merbût*” durlar.

Mimarbaşının bu yazısı doğrultusunda ferman yazılmıştır. Fermana göre, bu sayılan esnaf gerektiği zaman “*kal'a-i hakânî ebniyesinde ve umûr-ı sairede istihdam ile te'diye-i hizmet ettirilmek için*” Kıbrıs Mimarlığı'na bağlı olacaktır.⁵⁷

Mimar Mihail bu konuda istediği fermanı elde ettikten sonra benzer bir konuda dönemin Şeyh-i seb'ası Ahmet Efendi ile anlaşmazlığa düşmüştür. Bu konu hakkında Lefkoşa Naibi Mehmet Aziz imzasıyla İstanbul'a bir yazı gönderilmiştir. 11 Ra 1226 [5 Nisan 1811] tarihli bu yazıya göre, Şeyh-i seb'a El-hac Mehmet esnaftan “*külliyetli mebâliğ*” aldığı ve onlara zulmettiği için görevinden azledilmiş, yerine Esseyyid Ahmet Efendi Şey-i seb'a tayin edilmiştir. Ahmet Efendi Şeyh-i seb'a olduktan sonra Lefkoşa mahkemesine müracaat ederek Kıbrıs'ın fethinden beri “*Debbâğ ve Babuşçu ve Basmacı ve Boyacı ve Çulha ve Kazzaz ve Derzi ve Sarac ve Isladırcı ve Yorgancı ve Keçeci ve Çankar ve Demirci ve Nalbant ve Bakırcı ve Kalaycı ve Dökmeci ve Kuyumcu ve Bıçakçı ve Nalçacı ve Aşçı ve Bağçeci ve Attar ve Tüfenkci ve Mumcu ve Berber ve tevâbi'i esnâf-ı sâireden*” sanatında kemâle ermiş olanların kurallara göre kendi istekleri ve ustalarının aracılığıyla Şeyh-i seb'a huzurunda “*kalfa ve usta*” çıkarak izin almaları uygulamasının eskiden beri uygulanan bir yöntem olduğunu, fakat Kıbrıs'ta bulunan Mimar Mihail'in Şeyh-i seb'aya “*senin berâtında esnâf-ı mezkûr mestûr ve münderic değildir*” diyerek eski adetlere karşı geldiğini⁵⁸ ve yukarıda sayılan esnafın eski düzenlerine zarar verdiğini belirtmiştir. Bu nedenle Şeyh-i Seb'a Ahmet Efendi yukarıda zikredilen esnaf ile ona benzeyenlere başkası tarafından müdahale olunmayarak sanatında kemâle ermiş olanların “*kalfa ve usta*” çıkarak izin almaları gerektiğinde ve yukarıda zikredilen esnaf üzerine kendilerinden Şeyh, Nakib veya Yiğitbaşı atanması sırasında eskiden beri olageldiği şekilde esnaf ustaları ve adı geçen şeyh-i seb'a aracılığıyla kuralları ve eski adetleri üzere muamele olunması, Mimar Mihail'in bina işlerinde “*müstahdem*” olan esnaf dışındaki esnafa ve onlara bağlı olanlara karışmayıp itirazının ve satışmasının önlenmesi, mevcut düzenin korunması ve yukarıda sayılan esnafın isimlerinin açıkça yazıldığı

⁵⁵ [Bina yapım işinde çalışan marangoz, duvarcı, sıvacı, süs yapıcı, taşçı, ve diğer işçilerle bina için gereken eşyayı yapan ve satan doğramacı, keserci, camcı, demirci, çilingir, kereste kesici, taş kesici, kerpiççi ve kireç yakıcı ve diğer işlerle meşgul]

⁵⁶ [Devlete ait kalelerde ve diğer işlerde]

⁵⁷ BOA, Tasnifin Kodu: C.BLD, Dosya No:50, Gömlek No:2466.

⁵⁸ [hilâf-ı rızâ ve muğâyir-i kadîm-i mer'iyye dahl ve ta'arruz]

bir “*emr-i şerif*” ile kendisine verilen beratın kaydının bulunduğu yere bu esnafın isimlerinin açıkça yazılmasını talep etmiştir.⁵⁹

Şeyh-i Seb’a Ahmet Efendi’nin bu talebi İstanbul’a ulaştıktan ve Divân-ı Hümayun kayıtları incelendikten sonra konu bir kez de İstanbul kadısı Mevlâna Mustafa Edib Efendi’den sorulmuştur. İstanbul Kadısı Mevlana Mustafa Edib 21 C 1226 [13 Temmuz 1811] tarihli cevabında Lefkoşa Naibi Aryanizade Mehmet Aziz Efendi’den gelen yazı hakkında araştırma yaptığını, bu araştırma sonunda Kıbrıs adasında Şeyh-i seb’a olarak bulunan Ahmet Efendi’nin bu göreve beratla tayin edilmiş olduğunun anlaşıldığını belirtmiştir. İstanbul Kadısı’na göre, Kıbrıs adasının mimarlığına beratla tayin edilmiş olan Mihail’e bağlı “*Neccâr ve ana tâbi’ Divârcı ve Sıvacı ve Nakkaş Taşçı ve sair ebniyeye müteallik amele ile eşya-yı ebniyye ‘imâl ve fûruht iden Doğramacı ve Ekserci ve sair*” esnafın isimleri Mihail’in beratında açıkça yazılmıştır. Bu esnafın dışında kalan esnaf olan ve Lefkoşa Naibinin yazısında sayılan esnaf ile adı geçen mimarın hiçbir ilgisi yoktur ve Şeyh-i seb’a Ahmet Efendi’nin beratında “*musarrah değildir diye mimar-ı mersûmun müdahalesi*”, yani açıkça yazılmamıştır diye adı geçen mimarın işe *karışması* yersizdir. İstanbul Kadısı’na göre, bu mesele devletin temel düzeni ile ilgili işlerdendir ve eskiden beri nasıl uygulandığı bölge ileri gelenleri ile halkının bilgisi dahilindedir. Bunun için uygulamanın eskiden beri nasıl yapıldığı sözüne güvenilir müslümanlardan sorulduktan sonra eskisi gibi uygulamaya devam edilmelidir.⁶⁰ Kadıya göre, eskiye muhalefet edilmemeli ve iki tarafın birbirine müdahale etmesi de önlenmelidir. Bu nedenle Lefkoşa naibine ve gerekenlere bu konuda bir ferman yazılması münasıptır.⁶¹

İstanbul Kadısı’nın bu yazısından sonra onun görüşleri doğrultusunda Kıbrıs’a 29 C 1226 [21 Temmuz 1811] tarihinde bir ferman yazılmıştır. Bu fermanla konunun yukarıdaki gelişimi ayrıntıları ile açıklanmıştır. Bu açıklamalardan sonra ferman, Kıbrıs Muhassılı ile Lefkoşa naibinin konunun eskiden beri nasıl olageldiğini sözüne güvenilir müslümanlardan sormalarını, eskiden nasılsa öyle hareket edilmesini sağlamalarını ve iki taraftan birinin diğerinin işlerine karışmasına engel olmalarını emrederek sona ermektedir.⁶² Böylece iki esnaf grubu arasındaki fark geleneğe uygun olarak bir kez daha

⁵⁹ BOA, Tasnifin Kodu: C.BLD, Dosya No:50, Gömlek No:2466; Kıbrıs Şer’iye Sicilleri, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:29, H.1227-1230, s.103-104.

⁶⁰ [Kadimi üzere amel olunub]

⁶¹ BOA, Tasnifin Kodu: C.BLD, Dosya No:50, Gömlek No:2466; Kıbrıs Şer’iye Sicilleri, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:29, H.1227-1230, s.103-104.

⁶² Kıbrıs Şer’iye Sicilleri, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:29, H.1227-1230, s.103-104 ve 137-138; BOA, Tasnifin Kodu: C.BLD, Dosya No:50, Gömlek No:2466.

vurgulanmış ve Şeyh-i seb'a ile mimara bağlı olan esnafın kimler olduğu açıkça ifade edilmiştir.

15 Safer 1228 [27 Şubat 1813] tarihli bir dava kaydında şahitlik de yapan⁶³ Şeyh-i seb'a Ahmet Efendi 11 Cemaziyelevvel 1228 [12 Mayıs 1813] Çarşamba günü “*vakt-i zuhûrda*” vefat etmiştir.⁶⁴ Öldüğü zaman Hatice isminde bir karısı ile Mustafa ve Abdülcabbar adında iki küçük oğlu vardı. Fakat kısa bir süre sonra Abdülcabbar ölmüştür. Ahmet Efendi'nin terekesi 5,597 kuruş olarak hesaplanmış, 2,628 kuruş borç ve diğer giderlere harcanmıştır. Bu mirastan Ahmet Efendi'nin eşi Hatice Hanım'ın hissesine 1,211 kuruş, oğlu Mustafa'nın hissesine ise 3,258 kuruş düşmüştür.⁶⁵

4. Şeyh-i Seb'a Esseyid Cafer bin Abdürrahim (H.1228- 1237 [M.1813-1822])

Hakkında en fazla bilgi bulabildiğimiz Şeyh-i Seb'a Esseyid Cafer Efendi'dir. Bunun nedeni Cafer Efendi'nin “Defter-i Sakk”ının ve beratının elimizde olmasıdır. Buna göre 27 Cemaziyelevvel 1228 [28 Mayıs 1813] Salı günü⁶⁶, yani Şeyh-i seb'a Seyyit Ahmet ibn-i Mustafa'nın ölümünden 16 gün sonra Şeyh-i seb'a olmuştur. Ancak durumun resmiyet kazanması için Lefkoşa naibi Mevlâna Mektubî Hafız Ebubekir Necib durumu İstanbul'a bildirerek Cafer Efendi'nin şeyh-i seb'alığı için berat talep etmiştir. 21 Şaban 1228 [19 Ağustos 1813] tarihli “ru'us-ı hümâyûn” mucibince Cafer Efendi'nin Şeyh-i seb'alığı onaylanmış ve 26 Şaban 1228 [24 Ağustos 1813] tarihli berât verilmiştir.⁶⁷

Şeyh-i Seb'a Cafer Efendi, Defter-i Sakk'ına şeyh-i seb'alığı ile ilgili olarak şu notu düşmüştür:

“Şeyh-i seb'a olduğumuz tarih: Sene 228 Cemaziyelevvel fi yevm 27/28 Mayıs 1813”⁶⁸ Salı. Allah-ı tealâ tevfikler kerem eyleyüb tarik-i müstakîmden ayırmaya. Amin yâ mu'in.”⁶⁹

⁶³ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), **No:29**, H.1227-1230, 15 safer 1228 tarihli dava kaydı.

⁶⁴ Bkz. KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunan **Defter-i Sakk. No:M.1889**, s.186.

⁶⁵ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), **No:29**, H.1227-1230, s.114.

⁶⁶ KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi, **Defter no:M.1889**, s.147.

⁶⁷ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), **No:29**, H.1227-1230, s.114. EK 4.

⁶⁸ BOA internet sisteminde yapılan hesaplamada günlerden “Cuma” çıkmaktadır. Oysa defterde “Salı” yazmaktadır. Bu durum herhalde bir şekilde bugünkü şartlarda hesaplama hatasından kaynaklanmış olmalıdır.

⁶⁹ KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunan **Defter-i Sakk. No:M.1889**, s.147.

Cafer Efendi'nin defterinden öğrenildiğine göre babası Abdürrahim Efendi'dir. Muhtemelen babası gurre-i Safer 1211 [6 Ağustos 1796] tarihinde ölmüştür. Çünkü Cafer Efendi şöyle yazmaktadır:

*“Pederimiz merhum Abdürrahim Efendi'nin metrûkâtından ahz eylediğimiz mülk olan kitaplar mücellid olmak üzere gerek mecmua ve gerek müstakilen kitap alâ-tarîku'l-infirâd cild yalnız otuz beş adeddir. Gaflet olunmaya. Fi gurre-i Safer-ül hayr sene 1211.[6 Ağustos 1796]”*⁷⁰

Anne tarafından dedesi müftü Abdülaziz Efendi, anneannesinin adı Ayşe, annesinin adı ise Şerife'dir.⁷¹ Abdülaziz ve Meryem adlı iki kardeşi vardır.⁷² Meryem Hanım boşanmadan önce Kirlizâde Kazzaz Hasan Efendi ile evli idi.⁷³

Seyh-i Seb'a Cefer Efendi 21 Şevvâl 1209 [11 Mayıs 1795] tarihinde evlenmiştir. Defterine şöyle not düşmüştür:

*“Bin iki yüz dokuz tarihi Şevvâl-i şerif evâhirinde teehhül etmişiz. Allah-ı âzîmü'ş-şân hakkımızda hayırlar feth eyleyüb akıbet-hayrlığı kerem eyleye. Amin. 21 Şevâl sene 1209. [11 Mayıs 1795]”*⁷⁴

Cafer Efendi'nin 21 Receb 1210 [31 Ocak 1795] tarihinde bir oğlu olmuş ve adını Seyyit Mehmet Abdülaziz koymuştur.⁷⁵ 1210 [1794-1795] yılında Seyyit Cafer Efendi'nin sahip olduğu gelir kaynakları şunlardır:

1. *“Tumar. Karye-i Pirahorkava. Akçe dört bin. Topçu kala-i Lefkoşa.*
2. *Hafızlık. Arap Ahmet Paşa Camii-i şerifine mülhak. Mahiyye 40 para.*
3. *Devrhânlık. Ömeriye Cami-i şerifinde haremeynü'ş-şerifeyn evkâfından. Yevmî iki akçe.*
4. *Cüzhânlık. Ömeriye Camii-i şerifinde ba'de salatü's-subh. Yevmî iki akçe. Haremeyn-üş-şerifeyn.*
5. *Def'a cüzhânlık. Ömeriye Camii-i şerifinde ba'de salat-üz-zuhr. Yevmî iki akçe. Haremeynü'ş-şerifeyn.*

⁷⁰ A.g.e, s.86.

⁷¹ A.g.e., s.115

⁷² A.g.e., s.130

⁷³ A.g.e, s.148

⁷⁴ A.g.e., s.82.

⁷⁵ *“Bin iki yüz on senesinde Receb-i şerifin yirmi birinci gününde öğlen ezanı kıraat olunur iken oğlum Seyyid Mehmet Abdülaziz iklim-i ademden sahra-yı vücûda gelmiştir. Allah-ı azîmü'ş-şân tûl-i ömürler kerem eyleyüb dîn-i Muhammedîye hâdim eyleye. Amin. Bi-hürmet-i seyyidü'l-mürselin ve amel-i salihler ve ilm-i nâfi'ler kerem eyleye. Amin.”* A.g.e.,s.82.

6. *Def'a cüzhânlık. Ömeriye Camii-i şerifinde vakt-i fecrde. Merhûm Fazlı Ağa Vakfı. Yevmî iki akçe.*

7. *Pederim Abdürrahim Efendi'nin mülk-i tasarrufunda olan hanenin ittisalinde olan bir dönüm miktarı bağçe. Ma- (?) ve tûlen kapusu.*

8. *Dizdâr karyesinde olan zeytinlerden Pirka ve Musfolidi'de olan zeytinlerden dokuz hisseden bir hissesi bizim malımız olmuştur.*

9. *Tevliyyet. Merhûm Fazlı Ağa tilâvet-i Kur'an-ı azîmü'ş-şân. Mülhak camii. Yevmi on bir para. Ba-berât-ı âlişân.*

10. *Hafızlık. Merhûm Camii-i Osman Ağa evkâfından senede beş hatm-i şerif tilâvet etmek şartıyla. Yevmî beş buçuk para.*

11. *Merhûme Emine Hatun'un vakf eylediği bir bâb dükkân senede üç hatm-i şerif tilâvet etmek şartıyla yevmî bir buçuk para.*

12. *Bâ-berât-ı âlişân timar. Omorfo kazasına kassabiyye bayi' evvelden. Tamam kılınç.*

13. *İmamet. Be-camii-i Ayasofya. Yevmî on iki akçe.*⁷⁶

Cafer bin Abdürrahim 1801 yılında Lefkoşa'da Ömeriye Mahallesi'nde oturmakta idi. Kıbrıs Şer'îye Sicili'nde bulunan bir kayda göre, Ömeriye Mahallesi'nde bulunan evinin üst katındaki odanın penceresi olmadığı için bir pencere açıp hastalığından kurtulmak düşüncesinde iken evin yakınında evi olan Fezullah Efendi "*ben sana pencere açtırmam*" diyerek karşı gelmiş ve Cafer bin Abdurrahim de mahkemeye müracaat etmiştir. Cafer bin Abdurrahim'in talebi pencere açılmasına engel olmak isteyen Fezullah Efendi'ye mahkemenin gerekli uyarıyı yapmasıdır. Mahkeme Fezullah Efendi'yi de dinlemiş ve Fezullah Efendi itirazını tekrarlamıştır. Mahkeme, Cafer bin Abdurrahim'in "*havalesini def' etmek üzere yedinde olan fetva-yı şerîfe mûcibince*" pencere açmasına izin verilmesine karar vermiş ve Fezullah Efendi de engel olmama konusunda uyarılmıştır.⁷⁷

Cafer bin Abdürrahim 1807-1808 yıllarında yaklaşık 13 buçuk ay İbrahim Paşa Camii-i şerifi vakfı mütevelliliği görevinde bulunmuştur. 29 R 1222 [6 Temmuz 1807] tarihinde bu göreve atanmıştır. Atanma sonucunda vakfın 775 kuruş nakit parası Mahkeme huzurunda kendisine teslim edilmiştir. Cafer bin Abdürrahim 23 B 1223 [14 Eylül 1808] tarihinde yine mahkeme huzurunda bu görevi kendisinden önceki müteveli olan Esseyid

⁷⁶ A.g.e.,s.84.

⁷⁷ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:24, H.1215-1217, s.16.

Molla Mehmet'e devretmiş ve kendisine verilmiş olan 775 kuruşu da iade etmiştir.⁷⁸

Cafer bin Abdürrahim 21 Zilkade 1226 [7 Aralık 1811] tarihinde El-hac Nurullah Efendi tarafından Cami-i Cedid Mahallesi'nde yaptırılan mescidin imamlığına ve bu mescid vakfının mütevelliliğine atanmıştır. Kendisine verilen berata göre, El-hac Nurullah Efendi tarafından yaptırılan mescidin imamlığı için günlük 8 akçe, mescid vakfı mütevelliliği için de günlük 4 akçe ödenmektedir. Mescidin imamı ve mescid vakfının mütevellisi olan Esseyid Ali Halife kendi isteğiyle bu görevlerin ikisinden de ayrılmış ve bu görevler hak sahiplerinden Cafer bin Abdürrahim'e verilmiştir. Lefkoşa Naibi Maraşî-zade Halil Fevzi bu atamanın resmîleşmesi için İstanbul'dan berat istemiştir. Bu istek uygun bulunmuş ve Cafer bin Abdürrahim halifenin Esseyid Ali halife yerine imam ve mütevellî atanarak kendisine günlük toplam 12 akçe verileceğini bildiren berat Lefkoşa'ya ulaşmıştır. Söz konusu beratta bu atama nedeniyle Cafer bin Abdürrahim'in devletin ömrünün devamı için dua etmeye devam etmesi de istenilmektedir.⁷⁹

Cafer bin Abdürrahim 1812 yılında Lefkoşa'da bulunan Fazlı Ağa Vakfı mütevellisi idi. Lefkoşa Şer'îye Sicilinde bulunan bir kayda göre, Cafer bin Abdürrahim Lefkoşa'da Baş Mahalle'de oturan Acı Yanaki Barki'yi mahkemeye vermiştir. Cafer bin Abdürrahim'e göre, Fazlı Ağa Vakfı'nın Balık Pazarı Çarşısı'nda bir dükkânı bulunmaktadır. Bu dükkânın bir tarafında Esseyid İsmail Efendi dükkânı, bir tarafında Müezzîn Mehmet Efendi dükkânı, bir tarafında terzi Anastasya zımmînin dükkânı ve bir tarafında da yol bulunmaktadır. Dükkânın arsa ve binası vakıftır. Bu dükkân 13 sene önce "*doksan dört kuruş icâre-i muaccele⁸⁰-i makbuza ve beher sene altmış para icâre-i müeccele-i⁸¹ gayr-ı makbuza*" olarak Acı Yanaki Barki'ye kiralanmıştır. Acı Yanaki Barki bugüne kadar dükkânı kullanmıştır. Kiralama zamanında ve hâlâ dükkânın benzerlerinin muacceleleri 150 kuruş ve müecceleleri ise senede 36 kuruştan fazladır. Acı Yanaki Barki, hem dükkânı ucuz kiraladığı için hem de dükkânın başka talibi olduğu için benzer fiyatını ödemeyi kabul etmelidir.

⁷⁸ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), **No:27**, H.1219-1224, s.61.

⁷⁹ **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), **No:29**, H.1227-1230, s.34.

⁸⁰ Muaccele: Evkaf kiralardan peşin alınan kısım. "Muaccele" kelimesi nikâh akdi gibi başka konularda da kullanılmaktadır. Dolayısı ile buradaki anlamı "peşin alınan kısım" manasındadır.

⁸¹ Müeccele: Peşin olmayan, ertelenmiş, ileriye bırakılmış.

Davalıyı da dinleyen mahkeme, adı geçen dükkânın Fazlı Ağa Vakfı'nın malı olduğunu ve benzerlerinin kira ücretinin Cafer bin Abdürrahim'in belirttiği gibi olduğunu tescil ederek Acı Yanaki Barki'ye Cafer bin Abdürrahim'in kira tekifini iletmiştir. Acı Yanaki Barki teklifi kabul etmemiştir. Bu nedenle mahkeme huzurunda 94 kuruşluk muaccellesi Cafer bin Abdürrahim tarafından Acı Yanaki Barki'ye teslim edilmiş ve o da bu parayı teslim alarak artık söz konusu dükkânla alâkası kalmadığını kabul etmiştir⁸². Fazlı Ağa Vakfı'na ait olup “Balık Pazarı sûkunda vâki çerçi dükkânı” hakkındaki bu mahkeme kararını Cafer Efendi kendi “defter-i sakk”ına da kaydetmiştir.⁸³

Cafer bin Abdürrahim Şeyh-i Seb'a olduktan sonra ise Şeyh-i seb'alara ait gelirlerden yararlanmaya başlamıştır. Bu gelir kaynaklarından birisi Kazabifan Köyü'nde olan vakıf bahçeden elde edilen kira geliridir. Cafer Efendi not defterine bu konuyla ilgili şu notu düşmüştür:

“Bais-i nemikâ oldur ki

Şeyh-üs seb'aların sakin oldukları zâviye evkâfından olup Kazabifan karyesinde olan vakf-ı bahçenin müste'ciri Girneli Bekir Ağa tarafından adamı vesatetiyle on kuruş Arap Ahmet Paşa Camii şerifi hatibi Ahmet Efendi yediyle zikr olunan on kuruş icare tarafımıza teslim olunduğu işbu mahalle kayd olunmuştur. Fi 12 Rebiülahir sene 229. [3 Nisan 1814]⁸⁴

Yevm-i Cumaertesı

El-fakîrî'l hakir

Esseyyid Cefer

Şeyhü's-seb'a-i Kıbrıs⁸⁵

Cafer Efendi 1228 [1813] yılında Şeyh-i Seb'a olduktan sonra oldukça faal bir şeyh-i seb'alık yapmıştır. Şeyh-i seb'a olarak esnaf teşkilatı ile ilgili kayıtlar tutmuş ve bu arada şeyh-i seb'alara ait olup zamanla onların kontrolünden çıkan bir geliri mahkeme kararıyla yeniden şeyh-i seb'aların gelirleri arasına katmıştır. Kendi defterindeki kayda göre, Kaymaklı ve Kızılbaz köylerinin sınırının birleştiği yer olan “Yalcılar” semtine yakın yerde bir miktar “mezra” vardır ve “müftü toğrağı” adıyla anılmaktadır. Bu

⁸² **Kıbrıs Şer'îye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No:29, H.1227-1230, s.35.

⁸³ KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunan **Defter-i Sakk. No:M.1889**, s.177.

⁸⁴ BOA internet sitesindeki tarih çevirme kılavuzuna göre hicrî 12 Rebiülahir 1229 Cumaertesı tarihi “3 Nisan 1814 Pazar” tarihine denk gelmektedir.

⁸⁵ KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunan **Defter-i Sakk. No:M.1889**, s.157.

mezradan elde edilen aşar vergisi Şeyh-i seb'alara aittir. Bu hâl fetihten beri böyle iken Çavuşzade Molla Mehmet "*Tımarım olan Balimedoho mülhakatındandır*" diyerek dokuz sene boş bırakarak bu toprağı ele geçirmiştir. Kaymaklı Köyü'nde oturan Hacı İsmailoğulları El-hac Mustafa ve El-hac Hüseyin adlı kişiler mahkemeye gelerek Seyh-i Seb'a Cafer Efendi lehinde şahitlik yapmışlar ve dönemin hakimi İsmail Efendizade Abdülhalim Efendi huzurunda "*elli seneden beri bu minvâl üzere olduğunu biliriz*" diyerek Cafer Efendi'yi desteklemişlerdir. Sonuçta bu arazinin geliri tekrar Şeyh-i seb'alara bırakılmıştır. Mahkemenin karar tarihi gurre-i Rebiülevvel 1229 [21 Şubat 1814] Pazar'dır.⁸⁶

Şeyh-i Seb'a Cafer Efendi dönemine rastlayan bir başka olay ise debbağlarla ilgilidir. 11 Şaban 1229 [29 Temmuz 1814] tarihli bir belgeye göre, Lefkoşa "*debbâğ esnafından ve nizâm ustalarından*" Osman ibn-i El-Hac Mustafa, Sarı Mehmed ibni, Molla Mehmed ibn-i Elhac Hüseyin, Şilluralı El-Hac Osman, Musa ibni⁸⁷, Süleyman ibni, Nakib Mehmed ve İliğne(?) Hüseyin ve Hasan ibni ile diğerleri bir araya gelerek Lefkoşa'daki muhassıllık sarayında Muhassıl Esseyyid Emin Efendi Hazretleri huzurunda toplanmışlardır. Bu toplantıya Kıbrıs müftüsü, dört ayan ve şeyhü's-seb'a da katılmıştır.

Bu toplantıya ayrıca Lefkoşa kazasına bağlı Değirmenlik Nahiyesi'nin Simolof sakinlerinden olan "*debbâğ esnafından ve nizâm ustalarından*" Papas Timitri veled-i Nikola, Nikola veled-i Papas Timitri, Luizi veled-i Papas Andriya, Aci Kiryako veled-i Nikola, Yani Nikola veled-i Kiryako, Luizi veled-i Yorgi, Yorgi veled-i Lefteri, Yorgi veled-i Basmil, Benayi veled-i Yanni, Mihail veled-i Yanni, Baba Hristoğulo veled-i Süzomeno ve diğer bazı kişiler de katılmışlardır.

Bu toplantı bir mahkeme duruşması olup konu deri konusudur. Şikâyetçi olan taraf isimleri yukarıda verilen müslüman debbağ esnafıdır. Onlara göre eskiden beri ve şimdi Lefkoşa, Tuzla (Larnaka) ve Girne'de bulunan kasaba mezbahanelerinde kasaplar tarafından kesilen "*teke ve hadım ve maya ve sığır derileri*" müslüman debbağ esnafı tarafından satın alınmakta ve debbağhanelerde işlenmektedir. Bu mezbahanelerde manda kesilirse onun derisi de gayr-i müslim debbağ esnafına verilip onlar da Değirmenlik Nahiyesi'nde bağlı Simolof Köyü'nde bulunan debbağhanelerinde işlemektedirler. Halbuki söz konusu gayr-i müslim debbağlar bahsi geçen kasabalardaki ve Lefkoşa'daki mezbahaneler ile çiftlik ve köylerde kasaplar tarafından kesilen hayvanların derilerini de

⁸⁶ KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunan **Defter-i Sakk. No:M.1889**, s. 149.

⁸⁷ Baba adı yazılmayıp boş bırakılmıştır. "İbn-i" ile biten diğer isimlerde de durum aynıdır.

“*bodina*” yapmak için satın almaya başlamışlardır. Oysa gayri müslim debbağ esnafının manda dışındaki çeşitli hayvan derilerini müslüman debbağ esnafının izni olmadan satın alıp işlemesi mümkün değildir. Bu durum “*nizâm-ı kadîm ve örf-i müstedîm*” üzere açıktır. Ama gayri müslim debbağ esnafı müslüman debbağ ustalarından izin almadan söz konusu çeşitli hayvan derilerini satın almaktadırlar. Bu nedenle müslüman debbağ esnafı bu hareketin “*hilâf-ı şürû-ı kadîm ve mugayîr-i örf-i müstedîm*” olduğunu düşünmekte ve gayri müslim debbağ esnafının bu müdahalesinin önlenmesini kanuna dayanarak talep etmektedir.

Müslüman debbağ esnafının bu açıklamalarından sonra durum gayri-müslim debbağ esnafına sorulduğu zaman, söz konusu eski kanunun şartlarını ve devam eden geleneği doğrulamışlardır. Fakat müslüman debbağ esnafının iddia ettiği gibi onlardan izinsiz olarak adı geçen kasabalardan çeşitli hayvan derilerini satın almış oldukları iddiasını kabul etmemişler ve kanuna uygun hareket ettiklerini belirtmişlerdir. Mahkeme, Lefkoşa’da ve adı geçen kasabalarda kesilen ve işlenmesi gereken çeşitli hayvan derilerini müslüman debbağların satın alacağını, müslüman debbağ esnafının izni olduğu zamanlarda gayri müslim debbağ esnafının bu derileri buralardan satın alabileceğini, gayri müslim debbağ esnafının adı geçen kasabalar dışında kesilen çeşitli hayvan derilerini satın alıp köylerinde bulunan debbağhanelerinde eskiden beri olduğu gibi işleyebileceklerini belirtmiş ve gayri-müslim debbağ esnafını düzenin şartlarına müdahale etmemeleri yönünde uyarmıştır. İki taraf da bu kararı kabul etmiştir.⁸⁸

Şeyh-i seb‘a Cafer bin Abdürrahim H. 1237 [M.1822] yılında vefat etmiş ve yerine oğlu Abdülaziz bin Cafer Şeyh-i seb‘a olmuştur.⁸⁹

Ç. Kıbrıs’da Şeyh-i Seb‘alık Kurumunun Sona Ermesi

Cafer bin Abdürrahim’in yerine Şeyh-i seb‘a olan oğlu Abdülaziz bin Cafer’in ne zaman vefat ettiğini tesbit edemedik. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunan 21 Za 1273 [13 Temmuz 1857] tarihli bir belge Kıbrıs’taki şeyh-i seb‘alık kurumunun sonunu oldukça aydınlatmaktadır. Belgeye göre, Şeyh-i seb‘a Müftüzade Ahmet Efendi 1271 hilâlinde [M. 1855 yılı sonu] vefat edince Müderris Şeyh Mehmet Efendi kendisinin Şeyh-

⁸⁸ **Kıbrıs Şer’iye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), No: 29, H.1227-1230, s.209.

⁸⁹ **BOA, MAD, Defter No:10132**, s.120b. Ayrıca Kıbrıs Vakıflar Arşivi’nde bulunan Kara Kaplı Vakfiye Defteri’nde yer alan bir kayda göre Fazlı Ağa’nın Ömeriye Camii’ne vakfettiği beş adet dükkânın mütevellisi Seyyid Cafer bin Abdürrahim vefat ettiği için yerine Seyyid Hasan bin İsmail mütevellî tayin edilmiştir. Bu atama 20 Rebiülahir 1238 (4 Ocak 1823) tarihinde kayda geçirildiğine göre Cafer Efendi’nin ölüm tarihi 1822 yılı sonları olmalıdır.

i seb'a tayin edilmesi için istekte bulunmuştur. Müderris Şeyh Mehmet Efendi'nin buna hakkı olup olmadığı konusunda yapılan araştırma sonucuna göre, Şeyh-i seb'a Cafer bin Abdürrahim'in ölümünden sonra oğlu Abdülaziz bin Cafer H. 1237 [1822] yılında Şeyh-i seb'a olmuştur. Abdülaziz bin Cafer'in ne zaman öldüğü belli değildir. Bir rivayete göre ölümünün üzerinden elli seneden fazla zaman geçmiştir.⁹⁰ Abdülaziz bin Cafer'in ölümünden sonra adları tesbit olunamayan üç-beş kişi 25 yıl⁹¹ Şeyh-i seb'alık yaptıktan sonra Müftü Hasan Hilmi Efendi 20 yıl⁹² şeyh-i seb'alık yapmış, onun H. 1264 [M.1847] yılındaki ölümünden sonra yerine oğlu Müftüzade Ahmet Efendi Kıbrıs Mutasarrıfı Hafız Paşa tarafından verilen buyuruldu ile Şeyh-i seb'a olmuştur. 6 yıllık⁹³ Şeyh-i seb'alıktan sonra H.1271 [1855] yılı sonunda ölmüştür.

Belgenin verdiği önemli bir bilgi de kurumun lağvıyla ilgilidir. Belgeye göre, "*Tanzimat-ı hayriyye usûl-i mehâsin-i şumûlü iktizâsınca meşihat-i mezkûre bi't-tabi mülga tutulmak lâzım gelip hatta esnâf-ı merkûmenin san'atlarınca bazı müşkilatları zuhûrunda Ziraat Müdürleri tarafından rü'yet ve tesviye olunması Ziraat Talimatname-i Seniyyesi'nde münderic bulunduğundan meşihat-i mezkûr mümaileyh Ahmet Efendi'nin vefatından sonra bütün bütün mülga hükmünde*"⁹⁴ olduğundan yeni bir Şeyh-i seb'a tayinine lüzum yoktur.⁹⁵ Böylece Müderris Şeyh Mehmet Efendi'nin dilekçesi reddedilmiş ve dolayısı ile Kıbrıs'ın son Şeyh-i seb'ası Müftüzade Ahmet Efendi olmuştur. Onun ölümüyle de fetihle birlikte ihdas olunan bu makam Kıbrıs'ta tarihe karışmıştır.

Belgenin sözünü ettiği Talimatname Takvim-i Vekayi gazetesinin 11 Şaban 1260 [25 Ağustos 1844] tarihli nüshasında yayımlanmıştır. Bu talimatnameye göre "*Ziraat Müdürü ve vekili bulunanlar her bir meclisde ashâb-ı ziraat ve erbâb-ı hîrfet ve sanaâtın nazırı*"⁹⁶ olacak ve bu konulardaki davalar ancak onun veya vekilinin huzurunda ele alınıp çözüme

⁹⁰ Bu rivayetin doğru olma ihtimali yoktur. Çünkü H.1273-50=1223 eder ki, bu tarihte babası Cafer bin Abdürrahim dahi şeyh-i sebâ değildi.İsim karışıklığı olması muhtemeldir.

⁹¹ Belgenin verdiği tarih tutarlı değilse de muhtemelen H. 1237-1244 yılları arası dönemde Cafer bin Abdülaziz ve adları şu an için bilinmeyen 3-5 kişi Şeyh-i seb'a olmuştur.

⁹² H.1244-1264 yılları arası dönemde 20 yıl Müftü Hasan Hilmi Efendi Şeyh-i seb'a olmuştur.

⁹³ Müftüzade Ahmet Efendi H. 1264-1271 yılları arasında şeyh-i seb'alık yapmıştır.

⁹⁴[Tanzimat Fermanı'nın yaygınlaşan güzel usûlü gereğince adı geçen şeyhliğin doğal olarak kaldırılmış sayılması lâzım gelmektedir. Hatta adı geçen esnafın sanatları ile ilgili bazı zorluklar ortaya çıktığı zaman Ziraat Müdürleri tarafından bu zorlukların giderileceği Ziraat Talimatnamesi'nde de belirtilmiş bulunduğundan söz konusu şeyhlik Ahmet Efendi'nin ölümünden sonra tamamen ortadan kalkmış demektir.]

⁹⁵ BOA, MAD, Defter No:10132, s.120b.

⁹⁶ Takvim-i Vekayi, 11 Şaban 1260, Defa:244.

kavuşturulacaktır. Şeyh-i seb'alar "*erbâb-ı hirfet*"in şeyhiydi, yani lideriydi. Bu talimatnameye göre ise, "*erbâb-ı hirfet ve sanaatın nazırı*", yani lideri Ziraat Müdürü veya onun vekili olacaktır. O halde söz konusu talimatname 1844 yılında şeyh-i seb'aların asli görevini sona erdirmiş, dolayısı ile de kurum feshedilmiş demektir. Ancak Kıbrıs örneğinde de görüldüğü gibi 1844 yılında şeyh-i seb'alık lağvedilmiş olsa da bu tarihten önce şeyh-i seb'a atanmış olanların bu ünvanı ölene kadar kullandıkları, ancak onların ölümünden sonra yeni şeyh-i seb'a tayin edilmediği ve böylece kurumun hem hukuken hem de fiilen giderek ortadan kalktığı düşünülebilir.

Kaynakça

1. Arşiv Belgeleri

- 1.BOA, Tasnifin Kodu: **C.BLD, Dosya No:4, Gömlek No:97.**
- 2.BOA, Tasnifin Kodu: **C.BLD, Dosya No:50, Gömlek No:2466.**
- 3.BOA, Tasnifin Kodu: **C.BLD, Dosya No: 50, Gömlek No:2466.**
- 4.BOA, Tasnifin Kodu: **C.BLD, Dosya No: 50, Gömlek No:2466;**
- 5.BOA, **MAD, Defter No:10132**, s.(varak).120b.
- 6.BOA, Tasnifin Kodu: **C.ADL, Dosya No:25, Gömlek No:1508.**

2. Kıbrıs Şer'iyye Sicilleri

- 1.**Kıbrıs Şer'iye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), **No:24**, H.1215-121 7.
- 2.**Kıbrıs Şer'iye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), **No:25**, H.1217-1221.
- 3.**Kıbrıs Şer'iye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), **No:27**, H.1219-1224.
- 4.**Kıbrıs Şer'iye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), **No:28**, H.1224-1227.
- 5.**Kıbrıs Şer'iye Sicilleri**, (KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi), **No:29**, H.1227-1230.

3. Yazmalar

KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunan **Defter-i Sakk. No:M.1889**.

4. Basmalar

Takvim-i Vekayi, 11 Şaban 1260, Defa:244.

5. Kitaplar

- Çadırcı, Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, TTK, Ankara 1997.
- Çağatay, Neşet, **Bir Türk Kurumu Olan Ahilik**, TTK Yayını, Ankara 1997.
- Demirel, Ömer, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Şehir Ekonomisi: Sivas Örneği," **Osmanlı**, 3. cilt, Ankara 1999.
- Demirel, Ömer, **Osmanlı Dönemi Sivas Şehri**, Sivas 2006.
- Erdoğan, Mehmet Akif, "Kıbrıs'ta İlk Osmanlı Esnaf ve Zanaatkarları Üzerine Notlar", **Osmanlı Öncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri**, İstanbul 2003.
- Genç, Mehmet, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi**, Ötüken Neşriyat A.Ş Yayınları, Ankara 2007.
- İnalçık, Halil, **Osmanlı İmparatorluğu**, YKY, İstanbul 2007 (9.Baskı)
- Orhonlu, Cengiz, "Osmanlı Türklerinin Kıbrıs Adasına Yerleşmesi," **Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi**, Türk Heyeti Tebliğleri, TKAE Yayınları, Yayın No:36, Ankara 1971.
- Pakalın, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Cilt 3**, MEB Yayını, İstanbul 1993.

EK 1
ESSEYYİD MUSTAFA İBN-İ ÖMER'İN ŞEYH-İ SEB'ALIK
BERÂTI⁹⁷

Kıbrıs ceziresinde vâki Medine-i Lefkoşa'nın hîn-i fethinde Hüdâvendigâr-ı sabık merhum mağfur-ün-leh Sultan Selim Han aliyerrahmete vel gûfran asker-i islâm için ordu-yı hümâyûna şeyh ta'yin eylediği tarik-i nakşibendiyyeden Şeyh Ali medine-i mezbûrede Ayasofya-i kebirde kürsü şeyhi olub bilâ-tayin esnaf-ı seb'aya dahi şeyh nasb ve ırklarının ekberine ber mucib-i vakfiyye-i ma'mulün bih⁹⁸ şart ve ta'yin ve ilâ-i elân⁹⁹ şeyh-i seb'alık kebir evlâdından Eş-şeyh Esseyyid Alaaddin'de iken fevt oldukta yine ekber evlâdlarından işbu rafi'-i tevki'-i refi'-i âlişân-ı hâkanî kıdvet-ül sâdât¹⁰⁰ vel-kiram¹⁰¹ Esseyyid Mustafa İbn-i Ömer zîde şeref-siyadete zabt ve esnâf-ı seb'â dahi bi-t-terâzi¹⁰² inâbe¹⁰³ ve umûr ve husûslarını rü'yet üzere olup her vechile fahl ve müstahak olmağla meşihât-i merkûm mahlûlünden tevcih ve yedine berât-ı âlişânım verilmek ricasına Lefkoşa naibi Mevlâna Esseyyid Mehmet Salih zide ilmehü arz etmeğin zikr olunan şeyh-i seb'alık Şeyh Abdülaziz ekberin üzerinde iken yine ekberinden Kaymakam-ı Nakib-ül-Eşraf Esseyyid Abdullah zabt ve sunûf-ı seb'a dahi bi-t-terazi inâbe ve umûr ve husûsların ber muktezâ-yı tarik hıfz ve himâyet ve tayin olunan hizmetleriyle her sene-i mübareke hatm-i hâcegân¹⁰⁴ edip sevâbın selâtin-i a'zâm hazretlerinin ervâhlarına ihda ve bir türlü tekâsülü yoğiken ırklarından olmayıp ecnebiden eğerçi Mahmut bin Ahmet bir takrîb¹⁰⁵ hilâf-ı inhâ üzerine berât ve mahalline vardıkta adem-i inâyetlerini izhâr ve mümaileyh Şeyh Abdullah ibkasını Lefkoşa Naibi arz ve mucibince Şeyh Abdülkadir mahlûlünden El-hac Mahmut Rifat'dan yetmiş üç senesinde müteveffa-yı mezbûrun birader-zâdesi Esseyyid Abdullah'a tevcih olunduğu Baş Muhasebe'den der-kenar olunmağla şürûtuna muvâfık ise şartıyla tevcih olunmak fermanım olmağın hakkında mezîd-inâyet irâde-i şahânem zuhûra getirip bin iki yüz on sekiz senesi

⁹⁷ Kıbrıs Şer'îye Sicili, Defter No:25, H.1217-1221, s.42.

⁹⁸ Ma'mulün bih:yürürlükte olan, hükmü geçer

⁹⁹ İla-i elan: Şimdiye kadar

¹⁰⁰ Sâdât:Seyitler

¹⁰¹ Kirâm:Soydan gelenler

¹⁰² Bi-t-terâzi:İki tarafın rızasıyla, uyuşarak

¹⁰³ İnabe:Tövbe ederek hak yoluna dönme,

¹⁰⁴ Hatm-i hâcegân:Nakşi tarikatı müritlerinin şeyh huzurunda diz çöküp fikî ve nazarı mâsivâdan tecerrüd ederek şeyhe ve dolayısıyla hakka vasl ile yönelip şeyhin işaretleriyle "Fatiha, İhlâs, İnşirâh" surelerini muayyen adetlerde okuma.

¹⁰⁵ Takrîb:Vesile

Cemaziyelahiri'nin yirmi dokuzuncu günü tarihiyle müverrah verilen ru'us-ı hümayûnum mucibince bu berât-ı hümayûnu virdim ve buyurdum ki ekber evlâddan mümaileyh Esseyid Mustafa İbn-i Ömer zîde şeref-siyâdete varup müteveffa-yı merkûm yerine ber mucib-i vakfiyye-i ma'mulün-bih esnâf seb'anın bilâ-tayin şeyh olup edâ-yı hizmet eyledikten sonra işbu berât-ı âlişânıma muğayir zabt u rabtına ve umûr ve husûslarını rü'yette taraf-ı aherden vechen min-el vücûh¹⁰⁶ ve sebeben min-el-esbâb hiç fert mani' ve müzâhim olmayıp dahl ü ta'arruz kılmaya, şöyle bilesiz alâmet-i şerife itimad kılasız. Tahriren fi el-yevm-üs sadis şehr-i Receb sene seman-aşer ve mieteyn ve elf.¹⁰⁷

Konstantiniyye

El-Mahrusa

EK 2

EL-HAC MEHMET BİN MAHMUT'UN ŞEYH-İ SEB'ALIK BERÂTI¹⁰⁸

Kıbrıs ceziresinde medine-i Lefkoşa'da vaki ehl-i hiref¹⁰⁹ şeyh-üs-seb'alığına bilâ-tayin mutasarrıf olan ekber evlâddan Seyyit Mustafa bin Hüseyin Ömer'dir. Bilâ veled fevt olup yeri hali ve hizmet-i lâzimesi muattal kalmakla yine ekber evladdan işbu rafî'-i tevki'-i refî'-üş-şan-ı hakani¹¹⁰ kıdvet-ül emasil vel-akran¹¹¹ Esseyid Elhac Mehmet bin Esseyid Mahmut zîde kadre¹¹² her vechile fahl¹¹³ ve müstahak olmağın mahlûlünden merkuma tevcih ve yedine berat-ı alışanım verilmek ricasına Lefkoşa naibi mevlâna Esseyid Hafız İbrahim Edhem Zide ilmihü arz etmekle mucibince tavsiye olunmak ve fermanım olmağın hakkında mezîd-i inayet-i padişahanem zuhura getirip bin iki yüz yirmi iki senesi Rebiülahirinin on sekizinci günü tarihiyle muvarrah verilen ru'us-i hümayunum mucibince bu berat-ı hümayunu verdim. Ve buyurdum ki, mümaileyh Esseyid Elhac Mehmet bin Seyyit Hacı Mahmut zide kadre varıp müteveffa-yı merkumun mahlulünden ehl-i hiref şeyh-üs-seb'alığına bila-tayin mutasarrıf olup eda-yı hizmet eyledikten sonra işbu berat-ı alışanıma muğayir şeyhliği umûruna

¹⁰⁶ Vechen min-el vücûh: He ne suretle olursa olsun

¹⁰⁷ 6 Receb 1218=22 Ekim 1803

¹⁰⁸ **Kıbrıs Şer'îye Sicili, Defter No:27, H.1219-1224, s.21.**

¹⁰⁹ Ehl-i hiref: sanat sahipleri (zanaatkârlar)

¹¹⁰ Rafî'-i tevki'-i refî'-üş-şan-ı hakani: Padişahın yüce buyruğu.

¹¹¹ Kıdvet-ül emasil vel-akran: Benzerlerinin en iyisi.

¹¹² Zîde kadre: Şerefi artsın.

¹¹³ Fahl:akıllı ve zeki kimse.

taraf-ı aherden hiç ferd ve kimesne mani' ve müzahim olmayıp dahl ve taarruz kılmayalar, şöyle bileler. Alâmet-i şerife itimad kılarsız. Tahriren el-yevm-üs-sani-işrîn şehri Rebiülahir sene isna-işrîn ve mieteyn ve elf.¹¹⁴

El-Mahrusa-i Konstantiniyye

EK 3

SEYYİD AHMET İBN-İ MUSTAFA'NIN ŞEYH-İ SEB'ALIK BERATI

Kıbrıs ceziyesinde medine-i Lefkoşa'da vaki' ehl-i hurûf şeyh-i seb'alığına bilâ ta'yin mutasarrıf olan ekber evlâddan El-hac Mehmet esnafdan külliyetli mebâliğ ahzıylagadr itmiş olduğuna binaen üzerinde olan şeyh-i seb'alık ref' ve ahâlinin muhdarına tevcih olunmak bâbında sâdır olan emr-i âlişânım mahalline vürûd ve şeyh-i seb'alık merkûm Hacı Mehmet'in üzerinden ref' ve yerine cümlenin muhdarı erbâb-ı istihkâkdan işbu râfi'-i tevki'-i refi'-üş-şân-ı hakanî kıdvet-ül emâcid vel-akrân Esseyyid Ahmed bin Esseyyid Mustafa zîde kadre tevcih ve yedine berât-ı şerifim virilmek bâbında Kıbrıs Muhassılı kıdvet-ül emâcid vel a'yan Seyyid Mehmet zîde mecide arz ve ahâlisi mahzar-ı birle i'lâm itmeleriyle mûcibince merkûmun ref'inden mezbûra tevcih olunmak fermânım olmağın hakkında mezîd-inâyet-i padişâhânem zuhûra getürüb iki yüz yirmi beş senesi Cemaziyelevvelinin on beşinci günü tarihiyle virilen ru'us-ı hümâyûnum mûcibince bu berât-ı hümâyûnu virdim ve buyurdum ki mezbûr Esseyyid Ahmed bin Esseyyid Mustafa zîde kadre vârub ref' olunan merkûm yerine ehl-i hırfetin şeyh-i seb'alığına bilâ-ta'yin mutasarrıf olub eda-yı hizmet eyledikten sonra işbu berât-ı âlişânıma muğâyir şeyh-i seb'alığı umûruna ref' olunan merkûm tarafından ve taraf-ı aherden ve cihât-ül- vücûh hiç ferd mani' müzâhim¹¹⁵ olmayub dahl ü ta'arruz kılmayalar şöyle bileler alâmet-i şerife itimad kılalar tahriren fi el-yevm-üt-tasi Cemaziyelahir sene hamis işrîn ve mieteyn ve elf.¹¹⁶

Konstantiniyye

El-mahrusa

¹¹⁴ 12 Rebiülahir 1222=19 Haziran 1807

¹¹⁵ Müzâhim: Sıkıntı, zahmet

¹¹⁶ 9 Cemaziyelahir 1225= 12 Temmuz 1910

EK 4

CAFER EFENDİ'NİN ŞEYH-İ SEB'A BERÂTI¹¹⁷

Kıbrıs ceziyesinde medine-i Lefkoşa'da ehl-i hurûf şeyh-i seb'alığına bilâ ta'yin mutasarrıf olan Seyit Ahmet İbn-i Mustafa fevt olub yeri hâli kalmağla muhtar-ı ehl-i hırfet ve erbâb-ı istihkâkdan işbu râfi'-i tevki'-i refi'-üş-şân-ı hakanî kıdvet-ül emâcid vel-akrân Esseyyid Cafer bin Abdürrahim zîde kadre her vechile fahl ve müstehak olmağın meşihât-ı mezkûre müteveffâ-yı merkûmun mahlûlünden mümaileyhe tevcih ve yedine berât-ı alışânım virilmek ricâsına Lefkoşa nâibi Mevlâna Mektubî Hafız Ebubekir Necib zîde ilmehü ile Kıbrıs Muhasssılı Seyid Mehmet Emin zîde mecide arz itmeleriyle mûcibince mahlûlünden merkûma tevcih olunmak fermânım olmağın hakkında mezîd-inâyet-i padişâhânem zuhûra getürüb iki yüz yirmi senesi Şaban'ının yirmi birinci günü tarihiyle muvarrah virilen ru'us-ı hümayûnum mûcibince bu berât-ı hümayûnu virdim ve buyurdum ki mümaileyh Esseyyid Cafer bin Abdürrahim zîde kadre vârub müteveffâ-yı merkûmun mahlûlünden meşihat-ı mezkura bilâ-ta'yin mutasarrıf olub hizmet-i lâzimesin bî-kusur mer'i ve müeddi kılındıktan sonra işbu berât-ı âlişânım muğâyir bilâ-ta'yin meşihati umûruna vechen min-el- vücûh ve sebeben min-el-esbâb hiç ahad¹¹⁸ mani' ve râfi' ve müzâhim¹¹⁹ olmayub kat'an dahl ü ta'arruz kılmyasız şöyle bilesiz alâmet-i şerife itimad kılmasız tahriren fi el-yevm-üs sadis-işrîn Şaban sene Semân ve işrîn ve mieteyn ve elf.¹²⁰

Konstantiniyye

El-mahrusa

¹¹⁷ Kıbrıs Şer'ıye Sicili, Defter No:29, H.1227-1230, s.114.

¹¹⁸ Ahad:Kimse

¹¹⁹ Müzâhim:Sıkıntı,zahmet

¹²⁰ 26 Şaban 1228=24 Ağustos 1813